

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

Meryem KAÇAN ERDOĞAN*

ÖZ

Tuna Nehri'nin sol kıyısında bulunan Yergöğü, tarihi Mezolitik Çağ'a kadar uzanan ve birçok medeniyetin hüküm sürdüğü bir yerleşim birimidir. Tarihi süreçte çeşitli isimlerle anılan ve bir liman kasabası özelliği gösteren Yergöğü, Çelebi Mehmed döneminde Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra karşı kıyıda ki Rusçuk (Yergöğü Beri Yaka) şehrine kıyasla "Yergöğü Öte Yaka" olarak isimlendirilmiştir. Fetihden XVI. yüzyılın sonlarına kadar başta Eflâk olmak üzere Haçlı ordusunun birçok saldırı ve yağmasına maruz kalan Yergöğü'de muhafız sayısı artırılmış, varoşta yaşayan Müslüman ve Hıristiyan reayaya kale koruması ve tamiri karşılığında bazı muafiyetler verilmiştir.

Osmanlı'nın kuzey sınırında bulunan Yergöğü, Osmanlı-Eflâk ilişkilerinden de doğrudan etkilenmiştir. Çatışmalar sırasında hedef noktası haline gelen kasaba ve kalede, barış zamanlarında da hudut ihlalleri, eşkıyalık, firarlar, vergi meseleleri ve hırsızlık gibi asayiş bozan olaylar yaşanmıştır. Bununla birlikte Yergöğü'nün Eflâk ile sınırdaş olması ve Tuna'daki konumu kasabayı siyasi, askerî, ticarî ve ekonomik açıdan önemli hale getirmiştir. Büyük bir iskeleye, canlı bir ticarete ve hareketli bir pazara sahip olan Yergöğü, aynı zamanda İstanbul'un iaşesinin temin edilmesinde bir geçit görevi üstlenmiştir.

Bu makalede, kale ve iskeleye sahip bir Osmanlı kasabası olarak Yergöğü'nün XVI. yüzyıldaki askerî, demografik ve sosyo-ekonomik durumuna dikkat çekilmiştir. Söz konusu dönemde kasabayla ilgili yerli literatürdeki bilgilerin yok denecek kadar az olması böyle bir çalışmanın yapılmasında etkili olmuştur. Konunun çerçevesinin oluşturulmasında ağırlıklı olarak tahrir kayıtları, mühimme defterleri ve kanunnameler kullanılmış, kronikler, seyahatnameler, yerli ve yabancı eserler yoluyla dönemin olay örgüsü tamamlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yergöğü, Osmanlı, Eflâk, Kale, Ticaret.

* Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir, ORCID: orcid.org/0000-0002-8885-0936, E-posta: meryem@ogu.edu.tr

**AN OTTOMAN CASTLE ON THE NORTH BORDER IN THE
XVITH CENTURY: GIURGIU**

ABSTRACT

Giurgiu is a settlement located on the left bank of the Danube River that dates back to the Mesolithic Age and where many civilizations ruled. Giurgiu, which has been known by various names in the historical process and has the characteristics of a port town, was named “Yergöğü Öte Yaka” compared to the city of Ruse (Yergöğü Beri Yaka) on the opposite shore after it came under Ottoman rule during the reign of Çelebi Mehmed. From the conquest to the late 16th century, the number of guards was increased in Giurgiu, which was exposed to many attacks and looting of the Crusader army, especially Wallachia; some exemptions were also given to the Muslim and Christian reaya (people) living in the suburbs in return for the protection and repair of the castle.

Giurgiu, located on the northern border of the Ottoman Empire, was also directly affected by Ottoman-Wallachian relations. In the town and castle, which became the target point during the conflicts, some events disrupted the peace, such as border violations, banditry, desertions, tax issues, and theft in times of peace. However, the fact that Giurgiu is bordered by Wallachia and its location on the Danube has made the town important politically, militarily, commercially, and economically. Having a large pier, a lively trade, and a lively market, Giurgiu also served as a gateway for Istanbul’s food supply.

This article points out the military, demographic and socio-economic status of Giurgiu in the 16th century as a town of the Ottoman Empire with castles and piers. The fact that there was little research in the existing literature on the town during the time frame mentioned earlier motivated this research. The study framework was based on tahrir records, mühimme books, and kanunnames, and the plot of the period was tried to be complemented through chronicles, travel books, and domestic and foreign works.

Keywords: Giurgiu, Ottoman, Wallachia, Castle, Trade.

EXTENDED ABSTRACT

Giurgiu, which dates back to the Mesolithic Age and where many civilizations ruled, is located on the left bank of the Danube River. In the historical process, Giurgiu, which is known by various names such as Zorio, Giorgio, Giurgiu, Georgevio, Gürgevo in foreign sources, and Yergöğü, Yerkökü, Yerkövü, Yerköki in Ottoman sources, came under Ottoman rule during the reign of Çelebi Mehmed. Henceforth, it was named as “Yergöğü Öte Yaka” compared to the city of Ruse (Yergöğü Beri Yaka) on the opposite

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

shore. From the conquest to the end of the 16th century, Giurgiu, subjected to many Crusader army attacks, especially from Wallachia, and was burned down, suffered a great deal of military, demographic and socio-economic damage. While the population of Giurgiu, which was one of the northern frontier points of the Ottoman Empire, showed the characteristics of a port town, comprising 4 Muslim and 239 non-Muslim households in 1479; it reached 102 Muslim and 342 non-Muslim households in the second half of the 16th century (1557). Therefore, the Christian population in the town was three times more than the Muslim population. There were also citizens of Vlach, Wallachian, Greek, and Moldavian origin among the non-Muslim population. The prevalence of those whose father's name is "Abdullah" among the Muslim population draws attention. Although the name Abdullah was used among Muslims, its commonality compared to other names brought to mind conversion to Islam. Between 1557 and 1579, there was no increase in the Muslim and Christian population. But on the contrary, the Christian population decreased by 42% on a household basis. It is thought-provoking that the population did not increase in the twenty years and even that the decrease in the Christian population reached serious numbers. One of the most important reasons for this is the Habsburg Monarchy's tendency to organize the frontier region on the one hand and make a stronger defense.

In the examined period, the Ottomans granted some exemptions to the Muslim and Christian people living in the suburbs to ensure the town's security and the castle. In return for their services, these reaya (people) were exempted from the "avarız-ı divaniye" tax, which brought physical work and financial responsibility, and the "tekalif-i örfiye" tax, which was taken to meet extraordinary needs and were assigned to protecting the castle when security was in danger. In addition, if the castle needed repair, they were also responsible for repair services. Religious groups, castle guards, and other castle officials were among those granted exemption.

The first information about Giurgiu Castle is in the Codex Latinus Parisinus map (1396) under the name Zorio. However, it is claimed that the castle existed before 1396, but the lands around it were abandoned because of the Ottoman campaigns. The name of the town of Giurgiu (Georgevio) was mentioned in the alliance agreement signed between Voivoda Mircea cel Batran (1386-1418) and the Polish King Wladyslaw Jagiello (1386-1434) on September 23, 1403. Based on these testimonies, it is known that the castle and urban development existed at the beginning of the 15th century. Likewise, according to the documents of 1409, 1411, and 1415, there was a castle and a settlement at the beginning of the 15th century. That one is a small castle on the island located in front of the settlement. The main castle is located in the

*territory of Wallachia. The information that the castle belongs to the period of Mircea cel Batran is supported by reports of archaeological excavations. Although Wallachia briefly captured it in 1427 and 1445, the Ottomans dominated the castle again. We can see detailed information about the physical structure of the castle and the surrounding settlement in the works of the famous scholars, scientists, and lawyers of the period who participated in the campaigns against the Ottomans or who saw the castle closely. Located on an island in the Danube, these artifacts, which point to the long walls and tall and strong towers of a gravel stone castle, are valuable. In addition, the people in question drew attention to the strategic importance of the castle. It is possible to see similar expressions in Evliya Çelebi's *The Book of Travels (Seyahatname)*. The Muslim traveler reported that the castle was built, in a square shape and with white stones, on a flat place on the banks of the Danube.*

The strategical situation of the castle was also reflected in the number of guards, and more guards were assigned to the castle than the Ruse Castle on the opposite shore. Villages and hamlets in various regions such as Shumen, Deliorman, Tutrakan, and Giurgiu were given as timar (allocating land in return for service to the State at Ottoman) to these officials, who were called dizdar, kethüda, topçu, serbölük, and muhafız. For example, in 1538, the timar revenues of Taban and Krasna villages and the revenues of the Giurgiu suburb were allocated to the castle officials, and the tax exemption of topçu (artillery) and zemberekçi, who were all Christians, was continued. The Dizdar of the Giurgiu Castle, the commander of the castle guards, had other duties besides his military duties. Dizdar had important duties and responsibilities, such as acting under the instructions of the central rule to ensure road safety and safely transfer the ambassadors and state officials from Istanbul to regions such as Ardeal (Erdel), Wallachia, Lehistan (Poland), Crimea; safeguarding the tribute that Wallachia paid to the Ottoman Empire in a safe place in the castle; taking control of the Voivode, overseeing the dispatching of the former Voivode to Istanbul in the turnovers of the Voivode; taking care of the criminals imprisoned in the dungeon in the castle and preventing them from escaping; working in coordination with the officials sent from the center for the castle's repair and appointing enough soldiers as needed. Giurgiu looked like an important town with its pier, live market, and other sources of income besides its castle. Because of the taxes paid by Muslim and Christian people in the town, the diversity of agricultural products, small cattle breeding, beekeeping, and the prevalence of pastures and meadows are noteworthy. In addition, kapan (wholesalers market), kantar (weighbridge), and şemhane (candle factory) in the town and the

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

existence of active trade can be seen as important sources of income. “Bac Resmi,” a kind of Ottoman tax, was taken from sheep, bargir (carte horse), yund (workhorse), ox, cow, oil, honey, tulum cheese, kebe (felt), steel, flax, wood, pine pedevra, and pine oil, which were brought from other places, especially from Wallachia, and sold in the market. Taxes were collected from commercial activities between the two banks of the Danube. Customs duty was collected from goods coming from Wallachia to the other side or coming from Edirne, Bursa, Ruse to Giurgiu and going to Wallachia from there. It is observed that the Giurgiu Pier, which draws attention as a large pier, was quite active in the late 15th century and early 16th century, and an allocation was made to the members of the palace from the revenues acquired. In addition, rock salt in large pieces brought by carts from Wallachia, which had high quality and ample reserves, to Giurgiu and other Danube piers was an essential source of income. Moreover, fish caught from the Danube River and the surrounding rivers and lakes was also a significant source of livelihood in Giurgiu’s economic life. Giurgiu also earned income from derbents (bottlenecks) and passages through which sheep and goats were taken to be shipped to Istanbul.

The location of the town and the castle caused the intensification of relations with Wallachia. There were also tensions from time to time in these relations, which went smoothly when treaties, laws, and regulations were followed. Events such as border disputes, conflicts, banditry, tax issues, and theft had led to the deterioration of relations. However, as a voivodeship affiliated with it, the Ottoman State showed sensitivity to the borders and security of Wallachia and took measures against border violations. As a matter of fact, in line with the complaints of the Wallachian voivodes, he sent an order to the Ruse judge, asking to prevent intervention within the drawn borders. Another situation that disturbed the voivodes and the people of Wallachia was some banditry and robbery incidents originating from the Ottoman lands. These people, described as thieves and bandits, occupied the fortresses on the border, stole the animals of the Wallachian people, such as horses and cattle, caused various damages, and caused the province to be devastated. These events were carried out by the bandits who inhabited castles such as Halonik and Giurgiu on the Wallachian side. Despite the measures taken, it is seen that such incidents continued, and even the bandits who were based in Hırsova Castle and other towns apart from Giurgiu and Halonik castles crossed over to Wallachia lands day and night and usurped the property of the people. Bandits sometimes carried out their extortion and robbery under the guise of trade. Determined to prevent the events, the center introduced a bail system and caught and punished the criminals; the center

wanted those who wanted to cross the Wallachian lands for trade to vouch for their excellent behavior; otherwise, they would not be allowed to pass. Levends (sailor soldiers) also crossed to the opposite shore, plundered the villages of Wallachia, and harmed the people. The judge of Giurgiu, along with the judge of the district, was sent an edict on the capture and punishment of Levends.

Some escaped to Wallachia by committing crimes or for various reasons in Giurgiu. Occasionally, enslaved people and criminals who wanted to lose their tracks saw the Wallachian side as an escape place. In this case, what was expected from the Voivode was to ensure the fugitives' return rather than patronize them. However, this had not always been possible. Escape events sometimes affected the Wallachian Voivodeship closely, and escapes were also encountered due to the mismanagement of the administrators. It is seen that the escaping people generally settled on the banks of the Danube and Giurgiu. Military groups such as *zaim*, *tımarlı sipahi*, and *yeniçeri* (janissary) in these regions took the *reaya* to *tımar* villages and farms under their disposal. Some *reaya* settled in foundation villages under the administration of the vizier and the *sancakbeyi*. In any case, the Wallachian tribute could not be fully collected due to the *reaya* settled in the Ottoman lands. The central administration's decision was to send the people who settled in the mentioned regions for the last ten years back to their old places. Although events negatively affected the order, such as border violations, banditry, and desertion in the Ottoman-Wallachian border region, the ties established with the center are extremely important in terms of military and political, economic, and commercial relations. Because the Wallachian voivodes had some economic and financial obligations towards the Ottoman Empire. These obligations can be counted as paying tribute and *pişkeş* (gift to officials), sending soldiers, transporting vehicles and workforce during expeditions, and contributing to the provision of Istanbul. To meet the needs of Istanbul, which had a crowded population, especially the palace, Ottoman Empire procured materials such as tallow, clarified butter, honey, cheese, cattle, sheep, horses, cereals, and hemp from Wallachia. Moreover, barley, flour, and horses have been purchased during the expeditions. Occasionally abuse occurred in the procurement and transportation of food from Wallachia. Moreover, they encountered individuals who did not comply with the current laws and rules. These irregular practices, generally reported by the voivodes, also directly affected the Wallachian tribute.

One of the obligations of the Wallachian voivodes was to support the repair of the castles in the region and to provide cash, materials, and labor. One of these castles was Giurgiu Castle. With the officials assigned to the

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

repair of the castle, the Voivode also had to show sensitivity and be ready to send the timber and cerahors (some kind of army workforce) requested from him. Wallachian voivodes were sometimes assigned to repair the castles they destroyed. Such a situation arose from the restoration of the Ruse and Giurgiu Castles, which were burned and destroyed by Voivode during the conflict between the Ottoman Empire and Wallachia in 1595. Still, instead of executing the order, the Voivode made various excuses.

As detailed above, Giurgiu rose to an important position in the 16th century due to its castle, pier, settlement, lively market, transit trade, and established ties with Wallachia.

Giriş

Tarihi Mezolitik Çağ'a kadar uzanan Yergöğü'nde yapılan arkeolojik araştırmalar, Geto-Dac döneminde (MÖ. I. yy.) yoğun bir yerleşimin olduğunu göstermektedir. Batı Roma İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesinden sonra Doğu Roma İmparatoru Iustinianos (527-565), burada Theodorapolis şehrini inşa ettirmiştir. 600 yıllarında ortadan kalkan şehir, XIV. yüzyılda Cenevizlilerin ticari kolonisi olarak yeniden tesis edilmiş, buraya Cenova Cumhuriyeti'nin mukaddes hamisi San Giorgio'nun ismi verilmiş¹ ve bu isim zamanla Giorgio/Giurgiu'ya dönüşmüştür.² 1388-1393 yıllarında oluşturulan askeri bir haritada ise Gürgevo (Yergöğü) ve Rusçuk olarak bilinen ve karşılıklı konumda yer alan yerleşim birimleri "Zorio" ve "Zorzanelo" olarak işaretlenmiştir. Rusçuk ve Yergöğü kaleleri 1459 tarihli haritada da yer almış; Tuna'nın sağ kıyısında Torgio Grando (Büyük Gürgevo), sol kıyısında Torgio Zoltro kalelerine yer verilmiştir.³ Osmanlı kaynaklarında ise Yergöğü, Yerkökü, Yerkövü, Yerköki gibi çeşitli isimlerle geçtiği görülmektedir. XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde Yergöğü, Tuna'nın sağ kıyısında bulunan Rusçuk (Yergöğü Beri Yaka) şehrine kıyasla "Nefs-i Urus Yergöğü Öte Yaka" veya sadece "Yergöğü Öte Yaka" olarak

¹ Şehrin kökeninin, Cenevizli denizcilerin Tuna adasında San Giorgio adında bir kale inşa etmelerinden sonra ortaya çıktığı varsayılmaktadır, <https://www.britannica.com/place/Giurgiu-Romania>, (28.03.2022).

² George V Grigore, "Cetatea lui Mircea cel Bătrân de la Giurgiu va fi amenajată peisagistic", <http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batran%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, p.1, (15.10.2021); Mihai Maxim, "Yergöğü", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. 43, İstanbul 2013, s. 483.

³ Teodora Bakardjieva-StoyanYordanov, *Ruse. Prostranstvo I İstoriya* [Ruse. Region and History], Ruse 2001, s. 12-13.

isimlendirilmiştir. Yergöğü, meskûn bir yer olarak ilk defa 1394⁴ ve 1403⁵ yıllarındaki kayıtlarda geçmektedir. Yergöğü Kalesi'nin Çelebi Mehmed döneminde (1413-1421) Osmanlı hâkimiyetine geçtiği bilinmekle birlikte fetih yılı hakkında kaynakların verdiği bilgiler farklıdır. Osmanlı kaynaklarında kaledeki hâkimiyet, 1416-1417 yılına tarihlendirilmektedir.⁶ Mihai Maxim ise son araştırmaların ışığında kalenin 1420 yılında ele geçirildiğini ifade etmektedir. 1427 yılında Eflâklılar kaleyi geri aldılarsa da 1449'da kale tekrar Osmanlı kontrolüne girmiştir.⁷

Varna Muharebesi'nden (1444) sonra Eflâk Voyvodası Vlad Drakul (1436-1447) tarafından desteklenen ve savaş gemilerinden oluşan Pap-Burgund filosunun Tuna'ya girmesi ve oradaki kalelere saldırması sonucunda sol kıyıda yer alan Yergöğü Kalesi de yıkıma uğramıştır. 1462'de ise Voyvoda Vlad Tepeş (1456-1462) Yergöğü Kalesi'ni alarak Tuna'nın güneyine yaptığı baskınlarla Türk nüfusuna büyük katliamlar yapmıştır. Kendisi, Macar Kralı Mathias Corvin'e 11 Şubat 1462 yılında gönderdiği mektupta Gürgevo'nun her iki tarafında (Ruşçuk ve Yergöğü) 6.414 kişinin öldüğünü haber vermiştir.⁸

Yergöğü'yü ilgilendiren bir başka önemli gelişme Voyvoda Mihail'in (1593-1601) isyanı sırasında yaşanmıştır. Mihail'in isyan sebepleri arasında Osmanlı'nın artan haraç talepleri, tahta geçmek için İstanbul'daki yeniçerilere, tüccara ve zenginlere borçlanması ve borçlarını ödeyemez duruma gelmesi sayılabilir. Ayrıca Veszprém Seferi sırasında Sinan Paşa'nın

⁴ Tarihsel belgelerde, isim ilk olarak 1394'te Prens Mircea'nın bir belgesinde geçmektedir, <https://www.britannica.com/place/Giurgiu-Romania>, (28.03.2022).

⁵ Voyvoda Mircea cel Batran'ın Polonya Kralı I. Wladislaw Jagiello ile imzaladığı ittifak antlaşmasında Giurgiu'dan bahsedilmiş, bölgenin kentsel işlevine temas edilmiştir, <http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batran%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, s. 2, (15.10.2021).

⁶ Mehmed Neşri, H.819/M.1416-1417 yılında Çelebi Mehmed'in topladığı askerle Rumeli'ye hareket ettiğini, Tuna'yı geçerek Yergöğü'yü yaptırdığını ve akıncılara etrafı yağmalattığını ifade etmektedir. *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, Cilt II, (yay. hzl.) Faik Reşit Unat-Prof. Dr. Mehmed A. Köymen, Ankara 2014, s. 535-537. Çelebi Mehmed'in Eflak Seferi Aşıkpaşazâde'de şu sözlerle anlatılmaktadır: "...devletle vilâyet-i Eflak'a yürüdü, Tuna kenarına vardı akıncıları gönderdi. Oturdu "Yergöğü"yi yaptı akıncılar gayet doyum aldı. Eflak'ın beyi dahi elçiyle haraç gönderdi, itaat-ı külli etti ve oğlanların kapuya hizmete gönderdi...", *Tevârih-i Âl-i Osmandan Aşıkpaşazâde Tarihi*, İstanbul H. 1332, s. 88-89.

⁷ Maxim, *a.g.m.*, s. 483.

⁸ Bakardjieva-Yordanov, *a.g.e.*, s. 15-16; Yusuf Heper, *Osmanlı Devleti ve Eflak-Boğdan İlişkileri (1574-1634)*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mustafa Murat Öntuğ, Uşak 2020, s. 62.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

sergilediği tutum da Mihail'in Osmanlı Devleti'ne karşı olumsuz bir tavır takınmasına neden olmuştur. Borçların tasfiyesi için Bükreş'te tertip edilen toplantıya Yergöğü kadısı da davet edilmiştir. Hastalık sebebiyle kadı yerine naibin katıldığı toplantıdan uzlaşma çıkmasına rağmen Mihail, isyan bayrağını açarak önce Bükreş'teki 4.000'den fazla Müslümanı katletmiş, bir kısmını da esir almıştır. Daha sonra Mihail, yağmacılar ve Erdel'den gelen silahlı birliklerle Yergöğü'ye gelerek varoşunu yağmalamıştır. Yağmacılar tarafından ateşe verilen Yergöğü'de sakin Müslümanların birçoğu katledilmiş, bir kısmı da esir alınmıştır. Bu olay sırasında 14.000 kişilik Yergöğü halkından kimse kurtulamadığı gibi tehlike altında bulunan Rusçuk halkı da Balkanlar'a göç etmek zorunda kalmıştır. Mihail'in isyanı üzerine 1595 yılında Osmanlı ordusu Eflâk üzerine harekete geçmiş, Rusçuk-Yergöğü arasında yapımına başlanan köprünün bitirilmesinden sonra Bükreş ile Targovişte'yi ele geçirmiştir. Ancak Mihail'in karşı saldırısı sonucunda Osmanlı kuvvetlerini bozguna uğratması üzerine Sinan Paşa bölgeyi terk ederek Yergöğü'ye gelmiş, burada seferin başında inşa edilen köprüden geçip Tuna'nın karşı kıyısına ulaşmaya çalışmıştır. Ordunun yavaş ilerlemesi, Koca Sinan Paşa'nın ganimet tahsili için akıncıları köprünün diğer ucunda bekletmesi Mihail'e fırsat vermiş, akıncıların karşıya geçişi sırasında köprüyü toplarla yıktırılmıştır. Bu sırada köprüyü geçmeye çalışan akıncıların bir kısmı Tuna Nehri'ne düşmüş, karşıya geçemeyenler ise Mihail'in askerleri tarafından katledilmiştir.⁹ Müttefik Hristiyan ordusu ile birlikte hareket eden Mihail, Yergöğü'ye geldiğinde Osmanlı ordusunun bir kısmı şehrin önündeki adaya geçmiştir. İki gün boyunca kaleyi ele geçirmeye çalışan Mihail'in birlikleri, yoğun top atışları sonucunda 27 Ekim'de kaleye boyun eğdirmiştir.¹⁰ Yergöğü'ye giren Eflâklı askerler, büyük bir katliama girişmiş,

⁹ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, C. I (971-1003/1563-1595), s. 409-410, 412; Cilt II (1003-1008/1595-1600), s. 451, 503, 507-508, 515-516, 533-534, 536-537, (hızl.) Mehmet İpşirli, Ankara 1999. Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635)*, Cilt III, (hızl.) Şevki Nezihî Aykut, Ankara 2004, s. 439-444, 455-457, 459-464, 467-469. Osmanlı-Eflak çatışması hakkında ayrıca bkz. Yasemin Sarğın, *Başlangıcından 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Alper Başer, Afyonkarahisar 2013, s. 32-42; Heper, *a.g.t.*, s. 184-207.

¹⁰ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Cilt II, s. 538; Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, Mihail'in Yergöğü Kalesi'ni yaktığını, topları ve cebehaneyi aldığını ve büyük zarar verdiğini yazmaktadır (*a.g.e.*, s. 469). Cetatea Giurgiu Delimitarea Monumentului Şi A Zonei De Protecție, [http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/\\$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf](http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf), s. 17-18, (20.10.2021).

buradaki Türklerden bir kısmı çarpışma sırasında ölmüş, bir kısmı kaleden Tuna Nehri'ne atlamış, 1.400 civarında Osmanlı askeri de hayatını kaybetmiştir.¹¹ Osmanlı ordusunun çok azı köprü yıkılmadan önce Rusçuk Kalesi'ne çekilmeyi başarmıştır. Nehri geçen Mihail'in ordusu Rusçuk'a saldırarak Osmanlı ordusunu yok ettiği gibi şehri yakmış, halkını da katletmiştir. Sağ kalan Hıristiyan halk ise Eflâk'a göç etmek zorunda bırakılmıştır.¹² 1597'de Osmanlılar tarafından tekrar ele geçirilen kale 1599 yılında 10.000 kişilik bir garnizon haline getirilmiştir.¹³

1. XVI Yüzyılda Yergöğü'de Yerleşim ve Nüfus

Osmanlı Devleti'nin kuzeydeki serhat noktalarından biri olan Yergöğü, *Varoş-ı kal'a-ı Yergöğü Öte Yaka* veya *Yergöğü Öte Yaka* olarak bilinmektedir. Kasabanın nüfusu 1479 yılında 4 Müslüman hane, 239 gayrimüslim hane ve 1 biveden oluşuyordu.¹⁴ XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde tahrir kayıtlarında yerini alan Yergöğü, etraftaki 25 köyün dâhil edilmesiyle kaza haline getirilmiş ve kadılık örgütü kurulmuştur.¹⁵ Yergöğü'nün kaza statüsüne kavuşturulması kuşkusuz kalesinin önemi dolayısıyla. Ayrıca kalenin Bükreş'e yakın bir konumda bulunması Osmanlıların Eflâk'a müdahale etmesini kolaylaştırmıştır. Bundan sonra bölge, Eflâk ile Osmanlılar arasında askerî, idarî, adlî, ticarî ve gümrük işlemleri için daimî bir bağlantı noktası olmuştur. Bu dönemde ilk kayıtlar TD 126 (931/1524-1525)'da bulunmakla birlikte defterin çürük ve yazısının son derece silik olması dolayısıyla yüzyılın ilk çeyreğindeki mevcut durumu ortaya koymak güçleşmektedir. Ancak izleyen defter kaydının 1530 yılına ait olması bundan sonraki sürecin takip edilebilmesine imkân sağlamaktadır. Buna göre Niğbolu Sancağı'nda Çernovi Kazası'na bağlı olan Yergöğü, Niğbolu sancakbeyi hasları içinde yer almaktadır. Defterde *Nefs-i Urus Kal'a-yı Yergöğü Öte Yaka* olarak kaydedilen yerleşim biriminin varoşunda sakin olan Müslüman ve

<http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batran%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, s. 4, (15.10.2021).

¹¹ Heper, *a.g.t.*, s. 208.

¹² Bakardjieva-Yordanov, *a.g.e.*, s. 18.

¹³ <http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batran%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, s. 4, (15.10.2021).

¹⁴ Selçuk Demir, *XVI. Yüzyılda Niğbolu Sancağı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet İnbaşı Erzurum 2014, s. 102.

¹⁵ Yergöğü kadısının, Eflak'ta gayrimüslimler ile Müslümanlar arasındaki davaları görmek, bu bölgeden İstanbul için satın alınan erzakın fiyatlarını kontrol etmek gibi görevleri vardı, Maxim, *a.g.m.*, s. 483.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

Hıristiyan reaya Tuna'nın *öte yakasında* Eflâk tarafında buldukları için birtakım muafiyetler tanınmıştır. Kalenin bulunduğu konum da bu muafiyetleri zorunlu hale getirmiştir. Reaya, hizmetleri karşılığında avarız-ı divaniyyeden ve tekalif-i örfiyyeden muaf sayılarak güvenliğin tehlikeye düştüğü zamanlarda kalenin muhafazasında görevlendirilmişlerdir. Ayrıca kalenin tamire ihtiyaç göstermesi durumunda tamir hizmetiyle de mükellef tutulmuşlardır.¹⁶ Bu mükellefiyetlere ilerleyen süreçte yenileri de eklenmiştir. Zira kale, Tuna Nehri ile Velika Nehri'nin arasında yer aldığından, nehirden kaleye gidiş-gelişlerin yapılabilmesinde köprülere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu köprülerden biri kale önündeki hendek köprüsü diğeri ise Velika Nehri'nin üzerindeki köprüdür. Köprülerin 70 ve 80 zirâ¹⁷ uzunluğunda olmak üzere kasaba ahalisince inşa edilerek sürekli işler halde tutulması gerekmektedir. Özellikle şiddetli kış aylarında nehirden gelen büyük buzlar köprüleri yıkıp harap hale getirebilmektedir. Böyle durumlarda kasaba halkı, kendi imkânlarıyla ücretsiz bir şekilde çalışarak kaleyi ve köprüleri dayanıklı bir şekilde tamir etmek ve bakımını yapmakla sorumlu tutulmuştur. Hizmetleri karşılığında nüzul ve kürekçi başta olmak üzere avarız-ı divaniyye ve tekalif-i örfiyyeden muaf tutulan reaya, ispençelerini 25'er akçe, diğer vergilerini ise tamamen ödemek durumundaydı.¹⁸

Mufassal tahrir defterlerinde, reayanın muafiyet ve yükümlülüklerinin yanı sıra dinî ve sosyo-ekonomik durumlarına da değinilmiştir. 1538 yılına tarihlendirilen defterde (TD, 439)¹⁹ kale ve varoшта

¹⁶ 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-ili Defteri (937/1530), [Dizin ve Tıpkıbasım], II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 557, 560; Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Tahrir Defteri (TD)*, 439, s. 128.

¹⁷ Türk lehçelerinde arşın olarak kullanılan kelimenin Arapçası zirâ olup dirsekle orta parmak ucu arasındaki kısmı ifade eder. Osmanlılarda mimarlıkta kullanılan zirânın XVI. yüzyıldaki değeri bazı kaynaklarda 73,33 cm olarak verilmiş, 1841 yılında ise 75,77 cm olarak bir standarda bağlanmıştır, <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/3/C03001272.pdf>, s. 411-412, (15.03.2022).

¹⁸ BOA, *Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Defterleri (TKGM.d.)*, 42 (1579 tarihli Niğbolu Mufassal Tahrir Defteri), vr.21a. Ancak XVII. yüzyılın ilk yarısında kasaba halkına verilen bu muafiyetler, şayka bedeli toplayan memurlar tarafından tanınmamış ve kendilerinden para tahsil edilmiştir. Halkın şikâyeti üzerine merkez, önce ve sonra verilen fermanlar gereğince -sonradan hilafına hüküm verilmemiş ise muafiyetlerin devamını emretmiştir, BOA, *TD*, 775, s. 46-47.

¹⁹ Daha önce Rumen Kovaçev tarafından 1541-1544 yıllarına tarihlendirilen defter, 2014 yılında hazırlanan doktora tezinde 1538 olarak tarihlendirilmiştir. Tezin yazarı, tarihsiz olan defterin yazı karakteri, defterde isimleri geçen devlet adamları ve kazaların birbirini

sakin olanların dinî ve sosyal kimlikleriyle ilgili bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Adı geçen defterde Müslüman cemaatin dinî hizmetlerini görmek üzere kale içindeki cami ve mescide imam ve hatip tayin edilmiştir. Sultan Bayezid Camii'nin imam ve hatibi olan Mevlana Abdullah, İmam Mevlana Derviş Yusuf, Mevlana Süleyman aynı zamanda kale muhafızı olarak görev yapmaktaydı. Bahsedilen din görevlilerinden Mevlana Abdullah ile Mevlana Derviş Yusuf'un çocukları da “*veled-i merd-i kal'a*” olarak defterlere kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra Mevlana Abdullah'ın oğlu Kasım, kaledeki Sultan Murad Mescidi'nde görevliydi. Din görevlilerin ücretleri Rusçuk iskele gelirlerinden ödenmiştir. Bir kethüda vasıtasıyla idare edilen Müslüman cemaatte din görevlileri dışında kale işlerinden sorumlu tutulan iki kişiye vergi muafiyeti getirilmiştir. Bu dönemde Müslümanlardaki sosyal tabakalaşmaya bakıldığında evli ve bekâr nüfus içinde 4 kişi “mutak” ve 1 kişi “malul” olarak kayıtlara geçmiştir. Müslümanların genellikle İslamî isimleri tercih ettikleri, nadir de olsa Malkoç, Ayas, İskender, Ferhad ve Kurd gibi isimleri aldıkları görülmektedir. Ayrıca defterde hane ve mücerred olarak kayıtlı 74 kişiden 14'ünün baba adının Abdullah/Abidin olması da dikkat çekicidir. Abdullah ismi Müslümanlar arasında kullanılmakla birlikte diğer isimlere göre oransal olarak fazlalığı ihtida konusunu akla getirmektedir. Varoшта sakin Hristiyanlar ise Müslümanlardan nüfus olarak 2,5-3 kat daha fazladır.²⁰ Bu tarihten sonraki 20 yıllık zaman diliminde hem Müslüman hem de gayrimüslimlerin sayısında ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Bu artış her iki grupta da hane bazında yaklaşık 3 kat olarak gerçekleşmiştir.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında (1557) Yergöğü, padişah hassı olarak kaydedilmiştir. “Nefs-i Yergöğü Öte Yaka” adıyla Çernovi'ye bağlı bir yerleşim birimi olarak Yergöğü'de varoшта oturan Müslüman ve Hristiyanlar, bu dönemde de muafiyetlerini sürdürmüşlerdir. Yergöğü'de yerleşim kısmen mahalleler bazında şekillenmiş, Müslümanlar “Mahalle-i Mescid-i Ahmed” adlı mahallede ikamet etmiştir. Gayrimüslimler için herhangi bir mahalle adına yer verilmemiştir. Bu dönemde Müslümanlar arasında 2 kişi berat sahibi (imam ve müezzin), 1 kişi ise mutak olarak kaydedilmiştir. Ayrıca 102 Müslüman hane ve 50 mücerred nüfus içinde baba adı “Abdullah” olan 41 kişi bulunmaktadır. Hristiyan nüfus, hane ve mücerred bazında Müslüman nüfusa kıyasla 3 kat daha fazladır. Bununla birlikte muaf olan Müslüman reaya hesaba katıldığında Yergöğü'de önemli bir Müslüman varlığı söz

tamamlaması gibi özelliklerini dikkate alarak defterin TD, 416 numaralı defterin devamı olduğu sonucuna varmıştır, Demir, *a.g.t.*, s. 6.

²⁰ BOA, TD, 439, s. 128-131.

XVI. YÜZYILDA KUZZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

konusudur.²¹ Mesleki açıdan reayanın durumuna bakıldığında Müslüman reayanın mesleki bilgilerine yer verilmediği, Hıristiyan reayanın ise hem meslek hem menşe olarak kaydedildiği görülmektedir. Gayrimüslim nüfus içerisinde 45 Ulah, 27 Eflâklı, 13 Rum, 1 Boğdan kökenli reaya bulunmaktadır. Mesleki çeşitlilik genelde hayvancılık etrafında şekillenmiştir. Balıkçı, kasap, sığırtmaç, çoban, kovancı, kürkçü, hergeleci bu kapsamda düşünülebilir. Dülger, neccar, terzi ve aşçı şehirdeki diğer meslek erbabı arasında yer almaktadır.²²

1579 yılında ise Yergöğü, Rumeli Beylerbeyi ve Niğbolu Sancakbeyi Ahmed Paşa'nın hasları arasında yer almaktadır. Kayıtlarda, Yergöğü'de ikamet eden reaya, yaptıkları işlere göre de sınıflandırılmıştır. Kazada imam, müezzin, muhassıl gibi görevlilerin yanında tabbah, helvacı, sabuncu, deveci, gemici, demirci, keçeci, terzi, celep, kasap, kürkçü, çoban, meremmatî, başmakçı gibi meslek grupları da bulunmaktadır. Hıristiyanlar bu meslekler içerisinde sadece kasap, celep, terzi, kürkçü ve çoban olarak faaliyet göstermiştir. Özellikle kazada 6 Hıristiyan kasabın varlığı dikkat çekicidir. Bir başka dikkat çekici nokta Müslüman nüfus içerisinde 2 kişinin "kızılbaş", 2 kişinin de "Anadolu" olarak kaydedilmesidir. Vurgulanması gereken bir diğer husus "Abidin" isminin yaygınlığıdır. 100 Müslüman hane ve 34 mücerred nüfus içinde baba adı "Abidin" olan toplam 27 kişi bulunmaktadır.²³ Önceki dönem ile kıyaslandığında 1557-1579 yılları arasında Müslüman ve Hıristiyan nüfusta artış olmadığı gibi aksine Hıristiyan nüfus hane bazında yaklaşık % 42 oranında azalma göstermiştir. Nüfusun 20 yıllık zaman diliminde artış göstermemesi hatta Hıristiyan nüfustaki azalmanın ciddi boyutlara ulaşması düşündürücüdür. Bunun en önemli sebeplerinden birisi Habsburg Monarşisinin serhat bölgesini tek elden organize ederek daha güçlü bir savunma yapmaya yönelmesidir.²⁴ Diğer nedenler arasında bahsedilen dönemde ortaya çıkan eşkıyalık hareketleri, hudut ihlalleri ve firarların genel asayişini etkileyerek Hıristiyanların huzurunu kaçırmaları ve başka bölgelere göçü beraberinde getirmesi sayılabilir. Nitekim önceki tahrirde kazada 45 Ulah, 27 Eflâklı, 13 Rum, 1 Boğdan kökenli reaya bulunurken bu tahrirde 2 Rum, 4 Eflâklı ve 1 Boğdan kökenli reaya tespit edilmiştir.

²¹ BOA, TD, 382, s. 30-33.

²² BOA, TD, 382, s. 32-37.

²³ BOA, TKGM.d., 42, vr. 21a-23b.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Solak, *Erken Modern Dönemde Osmanlı Habsburg Sınır Savunma Sistemleri (1540-1664)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Serhat Küçük, Ankara 2015.

Tablo I: XVI. Yüzyılda Yergöğü' de Nüfus

Yıllar	Müslüman		Gayrimüslim		
	H	M	H	M	Bive
1530 ²⁵	41	20	118	83	-
1538 ²⁶	33	41	108	108	-
1557 ²⁷	102	50	342	135	8
1579 ²⁸	100	34	200	122	-

Yergöğü' de vergi mükellefi olan reayanın yanında belirli işleri üstlenmiş ve kendilerine vergi muafiyeti sağlanmış kişiler de bulunmaktaydı. Bunlardan bir kısmı imam, müezzin, hatip (ve oğulları) olmak üzere dinî zümreye mensup olanlardır. Bu kişiler Yergöğü' de bulunan cami ve mescitlerde görevlendirilmiştir. Cami, kale içinde olup XVI. yüzyılda Sultan Yıldırım Bayezid Camii (Sultan Yıldırım Bayezid Han) adı ile bilinmektedir. Evliya Çelebi, camiden Mehmed Han Camii olarak söz etmiştir. Mescit ise Sultan Murad Mescidi olarak kayıtlardaki yerini almıştır. Kazada dikkat çeken bir diğer görevli de muhassıllardır. Kazanın vergi gelirlerini toplayan bu kişilerin sayısı 1579 yılında 5 idi. Kendilerine muafiyet tanınmış olanlar arasında 1 sipahizade ile 1 âmâyı da saymak gerekir. Muaf sınıflar içinde en büyük grubu ise kale muhafızları ile diğer kale görevlileri oluşturmuştur.

Kale muhafızlarına verilen muafiyetin yanı sıra topçular ve zemmberekçilere hizmetleri karşılığında haraç ve ispençe ile bütün avarız-ı divaniyye ve tekalif-i örfiyeden muafiyet verilmiş ancak öşürlerini diğer reaya gibi tamamen ödemekle mükellef tutulmuşlardır. Demirciler ve neccarlar ise XVI. yüzyılın ikinci yarısında Yergöğü Kalesi' nde faaliyette bulunmuşlardır. Bu grupların tamamının gayrimüslim olduğu görülmektedir.

²⁵ 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-ili Defteri (937/1530), II, s. 560.

²⁶ BOA, TD, 439, s. 128-131. Gerçekte Müslümanların sayısı hane bazında 34, mücerred bazında 38 olmalıdır.

²⁷ BOA, TD, 382, s. 30-38. Gerçekte Müslümanların sayısı hane bazında 99, mücerred bazında 48 olmalıdır.

²⁸ BOA, TKGM.d., 42, vr. 23b. Gerçekte defterdeki Müslümanların sayısı mücerred bazında 35, Hristiyanların sayısı hane bazında 201, mücerred bazında 119 olmalıdır.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

Tablo II: XVI. Yüzyılda Yergöğü’de Muaf Sınıflar

<i>Muafiyet Verilenler</i>	<i>1512²⁹</i>	<i>1538³⁰</i>	<i>1557³¹</i>	<i>1569³²</i>	<i>1579³³</i>	<i>1596³⁴</i>
İmam, hatip, müezzin (oğulları dâhil)	-	5 ³⁵	4	-	4	-
Muhassıl	-	-	-	-	5	-
Âmâ	-	-	1	-	-	-
Sipahizâde	-	-	1	-	-	-
Çiftçiler	-	11	-	-	-	-
Dizdar	1	1	-	1	1	-
Kethüda	-	1	1	1	1	-
Serbölük	-	5	3	5	3	1
Topçu	-	2	-	2	2	2
Kale muhafızı	15	50	65	45	34	46
Veled-i merd-i kale	-	-	74 ³⁶	-	108	-
Merd-i kale-yi mazul	-	-	34	-	43	-
Topçular	15		15	-	13	-
Zemberekçiler	-	20	7	-	13	-
Demirciler	-	-	3	-	3	-
Neccar	-	-	-	-	1	-
Toplam	31	95	208	54	231	49

2) Yergöğü Öte Yaka Kalesi

a) Kaleye İlişkin İlk Bilgiler ve Kalenin Fiziki Yapısı

Kale hakkında ilk bilgi, Codex Latinus Parisinus haritasında (1396) Zorio adıyla yer almaktadır. Çizimde, iki hâkim kulenin arasında bulunan mazgalı duvarlarla çevrili surlar tasvir edilmektedir. Kulelerden biri küçük ve dairesel, diğeri ise daha büyük ve dikdörtgen şeklindedir. Büyük kulenin üzerinde haç işareti bulunmaktadır ki bu, o zamanlarda Hıristiyanların elinde

²⁹ BOA, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA.d.)*, 167, vr. 92a-95a. Ayrıca bkz. Demir, *a.g.t.*, s. 84.

³⁰ BOA, *TD*, 439, s. 126-136.

³¹ BOA, *TD*, 382, s. 30-32.

³² BOA, *TD*, 467, s. 216-229. Defter, arşivdeki kayıtlara göre 29 Z 976/14 Haziran 1569 tarihini taşımaktadır. Bu defterin sondan eksik olma ihtimali bulunmaktadır.

³³ BOA, *TKGM.d.*, 42, vr. 21a-23b.

³⁴ BOA, *TSMA.d.*, 724, vr. 41a-53a.

³⁵ BOA, *TD*, 439, s. 128.

³⁶ Gerçekte toplam 71 olmalıdır.

olan bütün surlar üzerinde yer alan bir simge idi. Çizimin alt kısmındaki alan ise harabe olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte kalenin 1396 yılından önce de var olduğu, ancak Osmanlı seferleri dolayısıyla çevresindeki toprakların terk edilmiş olduğu ileri sürülmektedir. 23 Eylül 1403 tarihinde Voyvoda Mircea cel Batran (1386-1418) ile Polonya Kralı Wladislaw Jagiello (1386-1434) arasında imzalanan ittifak antlaşmasında Yergöğü (Georgevio) kasabasının adı geçtiğinden XV. yüzyılın başlarında kalenin ve kentsel yapılaşmanın varlığı kesin olarak bilinmektedir. Kale, Mircea cel Batran tarafından yeniden inşa edildi ve işlevsel hale getirildi. Keza 1409, 1411 ve 1415 yıllarına ait belgelerden anlaşıldığına göre XV. yüzyıl başlarında hem kale hem de yerleşim mevcut idi.³⁷ Bu kale, yerleşim birimi önünde yer alan adadaki küçük kaledir Asıl büyük kale, Eflâk toprağında bulunmaktadır.³⁸ Surların tarihlendirilmesinde ise iki hipotez ileri sürülmektedir. Birincisi, Giurgiu adasındaki kale, daha eski bir küçük kalıntı üzerine Bizans imparatorları veya ilk voyvodalardan Basarab tarafından inşa ettirilmiştir. İkinci görüş ise kalenin Mircea cel Batran dönemine ait olduğu yönündedir. Bu son görüş, arkeolojik kazılara ilişkin raporlarla da desteklenmektedir. I. Mehmed tarafından fethedilen kale, etrafındaki 200 km²'lik alanla birlikte hâkimiyet altına alınmıştır. 1427'de II. Dan, 1445'te Vlad Drakul kaleyi kısa süreliğine ele geçirmiştir. Jehan de Wavrin tarafından kaleme alınan ve 1445 yılı seferinin anlatıldığı kitapta kale ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

*“Giurgiu kalesinin dört uzun duvarı, dört köşesinde tamamen kare şeklinde çok büyük ve çok güçlü kuleleri vardı. Bu kulelerin en küçüğü bile Tutrakan Kalesi'nin kulesinden daha büyüktü ve daha güçlüydü, ahşap kulübe ve geçitlerle berkitilmişti. Ayrıca kaleden başlayıp Tuna Nehri'ne doğru uzanan daha küçük iki duvar korkuluğu ve uçlarında da diğerleri gibi ahşap galerilerle güçlendirilmiş iki kule bulunuyordu. Bu kulelerin hiçbirinin aşağı tarafta çıkış yeri yoktur ve dört kulenin hepsi yirmi dört adımdan daha yüksektirler”.*³⁹

Kalenin bir tasviri de Burgonyalı bilim adamı Dan Căpăţână tarafından yapılmıştır. Kalenin stratejik önemine değinen bilim adamının belirttiğine göre Vlad Drakul, kalenin tahrip edilmemesini Hristiyan

³⁷ [http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/\\$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf](http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf), s. 14-15, (20.10.2021), <http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batran%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, s. 2, (15.10.2021).

³⁸ Maxim, *a.g.m.*, s. 483.

³⁹ [http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/\\$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf](http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf), s. 15-16, (20.10.2021).

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

şeflerden ısrarla talep etmiştir. “...Burası Tuna'nın en kuvvetli kalesidir, Türklerin elinde olsaydı buralardaki Hıristiyanlara en büyük zararı verebilirlerdi... Türkler ne zaman isteseler nehrin Eflâk'a giren kolunun üstündeki köprüden atlarıyla geçerek Eflâk'a ve Erdel'e akınlar yapabilirlerdi...”. Kalenin XV. yüzyıl başlarında İsakça ve Enisala⁴⁰ kaleleri kadar güçlü olduğu Türk tarihçileri tarafından da vurgulanmıştır.⁴¹ 1560 yılında genişletilen kale, Osmanlılar için gerçek bir köprübaşı haline gelmiştir.⁴² 1574 yılında şehrin ve kalenin bir tasvirini yapan Fransız hukukçu Pierre Lescalopier, adadaki kale ile ilgili şunları yazmaktadır. “Ön tarafta suyun yaklaşık olarak otuz adım içinde kare şeklinde bir kule ve eski bir kalenin kalıntıları yer alıyor”.⁴³ 1595 savaşına katılan askerlerden Filippo Pigafetta ve Silvio Piccolomini'nin kale hakkındaki tasvirleri son derece değerlidir. Pigafetta kaleyi “...Yontulmuş taştan duvarları ve birkaç kalın kulesi olan kale Tuna'da uygun bir adaya yapılmıştı. Burası büyük bir dere yatağından geçerek yirmi adım derinliğindeki nehir üzerinde karadan bir mil uzaklıkta; iki gemiden yapılmış bir köprü ile geçilen bir ada üzerinde, çevresi üçte bir mil olan bir kaledir...” şeklinde tanımlamaktadır.⁴⁴ Toskanalı bir asker olan Silvio Piccolomini ise kaleyi:

“...Beş kuleli, kanatlı ve mazgalı olarak inşa edilmiştir. Kale yekpare ve kuleler kalın şekildedir. Kuleleri birbirine bağlayan ve kulelerin yüksekliğindeki duvarlar bir perde gibi şekillendirilmiştir. Kale daha ziyade büyük bir “ordu meydanı” gibidir, padişahlardan birisi burada büyük kalenin büyük kapısının karşısındaki alçak duvarı berkiterek onun üzerine ve diğeri Tuna'da olmak üzere iki konak ekledi. Bunları yapabilmek için Tuna'nın bir kolunu ustaca kapatarak bir savunma hendeği yapmış ve kalenin savunmasını berkitmişti. Sinan (Paşa) bunun üzerine beş tekneyle bir köprü yapmıştı. Türk ordusunun Tuna'nın karşı kıyısına geçmesini sağlayan köprü ise iki yüz veya daha fazla tekne ile yapılmıştı”

⁴⁰ Enisala, Orta Dobruca'da Babadağ gölünün doğusunda yer alan ve halen surları ayakta olan bir kaledir. Gerek bazı terimlerin açıklanmasında gerekse Romence iki makalenin Türkçeye çevrilmesinde katkıda bulunan ESOGÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü emekli öğretim üyesi Cezmi Karasu'ya teşekkür ederim.

⁴¹ [http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/\\$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf](http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf), s. 16-17, (20.10.2021).

⁴² <http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batran%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, s. 3, (15.10.2021).

⁴³ [http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/\\$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf](http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf), s. 17, (20.10.2021).

⁴⁴ [http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/\\$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf](http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf), s. 18, (20.10.2021).

ifadeleriyle tarif etmektedir. Bu betimlemelere göre XVI. yüzyılın sonlarında kalenin taştan yapıldığı, daha iyi savunma için kalın kuleleri ve bunları iki yanda iki perde gibi birbirine bağlayan duvarlarının bulunduğu, bütün tahkimatın çevresinin tahminen üçte bir mil uzunluğunda olduğu anlaşılmaktadır. Ada, Romanya kıyılarına iki veya beş tekne ile oluşturulan küçük bir köprü ile bağlanırken Bulgaristan kıyılarına iki yüzün üzerinde tekneyle meydana getirilen bir köprü ile bağlanmıştır.⁴⁵ Kale, 1599 yılında 10.000 kişilik bir garnizon haline getirilmiş, ahşap ve tuğla ile yükseltilmiş ve bundan sonraki 150 yıl boyunca işgal görmemiştir.⁴⁶

XVII. yüzyıl kaynağı olmasına rağmen Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde kale hakkında verilen bilgiler çok kıymetlidir. Bu bilgiler kalenin fiziki yapısının anlaşılabilmesine yardımcı olmaktadır. Önce Rusçuk Kalesi'ni ziyaret eden ve daha sonra kayıkla Tuna Nehri'ni geçen Evliya Çelebi, kaleyi "Evsâf-ı kal'a-i Çöl yani Yergöğü" başlığı altında tanıtmıştır. Banisinin Çelebi Sultan Mehmed olduğunu ifade ile kalenin Tuna kenarında düz bir çimenlik yerde kare şeklinde, beyaz taşlardan inşa edildiğini ve müstahkem olduğunu kaydetmiştir. Seyyahın betimlemesine göre kalenin doğuya bakan demir bir kapısı olup etrafındaki hendeğini Tuna nehrinin suları doldurmaktadır. Kapı önünde zemberekli asma bir köprüsü bulunmaktadır. Kale içinde Mehmed Han Camii, mehteranı, cephanesi, büyük-küçük elli adet topu, dizdarı ve üç yüz muhafızı yer almaktadır. Kalenin doğusunda Tuna sahilinde mamur bir varoşu olup varoşunun etrafında da tabur hendeği mevcuttur.⁴⁷

b) Kale Muhafızları

Kalelerin idari teşkilatında çeşitli vazifeler ifa eden görevliler bulunuyordu. Bunlardan biri dizdar olup kale ile ilgili işlerin sorumlusu ve kale erlerinin kumandanıydı. Ayrıca dizdarın kaledeki hapishaneden sorumlu olma, kalede saklanan değerli eşyaları koruma, kaledeki barut depolarını, cephanelikleri ve bazı yerlerdeki darphane ve bununla ilgili alet ve edevatı

⁴⁵ [http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/\\$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf](http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf), s. 18-19, (20.10.2021).

⁴⁶ <http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batan%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, s. 4, (15.10.2021). Mihail üzerine serdar tayin edilen Mahmud Paşa, kalenin tamiriyle ilgili gerekli hazırlıkları yapmış ve bu konuda merkezden birçok kez emir almıştır, Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Cilt II, s. 798, 819.

⁴⁷ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, III. Kitap, (hzl.) Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 1999, s. 181.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

muhafaza etme gibi önemli görev ve sorumlulukları bulunuyordu. Bağlı olduğu kaza kadısı, sancakbeyi ve beylerbeyine karşı sorumlu olan dizdar, kendisine bağlı kethüda ve kale erleriyle birlikte hudut boylarındaki şehirleri ve isyan çıkan yerlerdeki kaleleri savunmuştur. Kalenin önemine göre dizdarın komutası altında kethüda denilen yardımcı, bölükbaşılar (serbölük), kale imamı, müezzin, kapıcı, topçu, nöbetçi, demirci, marangoz gibi görevliler ile kale erleri bulunurdu. Kale erlerinin tayin ve azillerinde de yetkili olan dizdara yaptığı hizmete karşılık olarak orta dereceli tımar verilmiş, kale erlerinin tımar gelirleri ise 500-1.800 akçe arasında değişmiştir.⁴⁸

Bir hudut kalesi olarak Yergöğü muhafızlarına dair en erken tarihli bilgiler, XV. yüzyılın ortalarına ait olup Niğbolu Sancağı muhafızlarının tımar ve zeametlerinin kaydedildiği defterde yer almaktadır. Bu dönemde “Yergöğü Beri Yaka” olarak bilinen Rusçuk Kalesi, dizdar yerine kethüda tarafından idare edilirken karşı kıyıdaکی Yergöğü Kalesi’nin dizdarı bulunmaktaydı. Dizdar Bali Bey’e tahsis edilen tımar 22 haneli ve 2.687 akçelik gelire sahip Bizovets köyü idi. Muhafız Seyid Mehmed Gilyani’ye ise Karaca Kadı Çiftliği adıyla bilinen Slivke (Slivopole) mezarası tımar olarak verilmiştir. İsküplü mezarasının da dâhil olduğu tımar toprağında 30 haneden oluşan Yörükler yerleşmiştir. Tımar sahibi Seyid Mehmed’in 1.705 akçelik geliri mevcuttu.⁴⁹ Dizdar ve muhafızın tımar gelirleri karşılaştırıldığı zaman dizdarın düşük dereceli bir tımar tasarruf ettiği görülmektedir. İzleyen yüzyılda ise kale muhafızlarının sayısında ve gelirlerinde artış söz konusu olmuştur. Evail-i Muharrem 918/19-28 Mart 1512 tarihli deftere göre Yergöğü Öte Yaka Kalesi’nde bir dizdar ile 15 muhafız görevli olup kendilerine Şumnu, Deliorman, Yergöğü ve Tutrakan gibi çeşitli bölgelerde bulunan köy ve mezralar tımar olarak verilmiştir. Sayısı 15 olan topçular ise hizmetleri karşılığında haraç, ispençe ve avarızdan muaf tutulmuştur.⁵⁰

1538 yılına tarihlendirilen defterde *Mustahfızân-ı Kal’a-yı Yergöğü Öte Yaka* başlığı altında muhafızların tasarruf ettikleri topraklara ve gelirlerine yer verilmiştir. Buna göre Yergöğü Kalesi’nde dizdar ve kethüdanın maiyetinde 57 muhafız görev yapıyordu. Kale görevlilerine Taban ve Krasna köyünün tımar gelirleri ile Yergöğü varoşunun gelirleri tahsis

⁴⁸ Yusuf Oğuzoğlu, “Dizdar”, *DİA*, Cilt 9, İstanbul 1994, s. 480-481.

⁴⁹ *Podbrani Izvori za Istorijata na Grad Ruse: Rusenskiya Kray (II-XIX V.) [Selected Bibliography on Ruse and the History of the Region of Ruse (II-XIXth Centuries)]*, (Sistaviteli, Stoyan Yordanov-Teodora Bakardjieva), Ruse 1999, s. 96-97.

⁵⁰ Muhafızların tasarruf ettikleri topraklarda genellikle Yörükler meskundur, BOA, *TSMA.d.*, 167, vr. 92a-95a.

edilmiştir. Yıllık olarak hesaplanan bu gelirler; dizdara 8.000 akçe, kethüdaya 1.900 akçe, topçulara 1.600'er akçe, serbölüklere 1.500'er akçe ve muhafızlara 1.400'er akçe olacak şekilde belirlenmiştir. Bu dönemde kaledeki topçu ve zemberekçilerin sayısı ise 20 olup tamamı Hıristiyanlardan oluşuyordu. Hizmetleri karşılığında haraç ve rüsum vermeyen bu kişilerin muafiyetleri önceki padişah döneminde tanınmış ve sonraki süreçte de devam etmiştir.⁵¹ Kaledeki muhafız sayısı topçu ve zemberekçilerle birlikte 1557 yılında 91'e yükselmiş,⁵² 1569'da 54,⁵³ 1579'da 67,⁵⁴ 1596 yılında ise 49⁵⁵ olarak kayıtlardaki yerini almıştır. Yergöğü Kalesi'nde, karşı kıyıda Rusçuk Kalesi'ne oranla daha fazla sayıda muhafız görev yapmıştır. Zira XV. yüzyılın ortalarından XVI. yüzyılın ortalarına kadar (1569) Rusçuk Kalesi 10 muhafız tarafından korunmuştur.⁵⁶ Yergöğü Kalesi'nin muhafız sayısının Rusçuk Kalesi'ne göre daha fazla olmasının en önemli sebeplerinden biri kalenin bulunduğu konum ile ilgilidir.

Yergöğü Kalesi dizdarı, İstanbul'dan Erdel, Eflâk, Lehistan, Kırım gibi bölgelere giden elçilerin, devlet görevlilerinin (dergâh-ı âlî çavuşları) yol güvenliğinin sağlanması ve güvenli bir şekilde kendi bölgesinden geçirilmesi konusunda merkezin talimatlarına göre hareket etmiştir. Mesela, 1526 yılında ülkesine giden Leh elçisi Yergöğü'den geçmiştir.⁵⁷ Keza 1559'da Erdel'e giden Mehmed Çavuş ile Eflâk'a giden Mustafa Çavuş'un Yergöğü'ye ulaştığında lüzumu halinde yanına yeterli miktarda hisar eri koşularak gideceği yere kadar güvenliğinin sağlanması konusunda dizdara emir verilmiştir.⁵⁸ Bu tarz emirler, izleyen yıllarda da gönderilmiştir. 1560 yılında bir husus dolayısıyla Erdel'e gönderilen İskender Çavuş ile bir ulakla Kırım Hanlığı'na giden Bâlî Çavuş'un yol güvenliği için Yergöğü'ye ulaştıklarında kendilerine kale erenlerinden "yarar âdemler" koşulması istenmiştir.⁵⁹

⁵¹ BOA, *TD*, nr.439, s. 126-128, 132-133.

⁵² BOA, *TD*, 382, s. 30-32.

⁵³ BOA, *TD*, 467, s. 216-229.

⁵⁴ BOA, *TKGM.d.*, 42, vr. 23b.

⁵⁵ BOA, *TSM.d.*, 724, vr. 41a-53a.

⁵⁶ Meryem Kaçan Erdoğan, "Rusçuk Kalesi", *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu (11-13 Mayıs 2005), Bildiriler Kitabı*, İstanbul 2005, s. 426.

⁵⁷ Elçinin İstanbul'dan Yergöğü'ye kadar işesi hakkında bkz. BOA, *İbnül Emin-Hariciye (İE.HR)*, 1/2.

⁵⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560)*, Ankara 1993, s. 240/546, 295/658.

⁵⁹ *3 Numaralı Mühimme Defteri*, s. 481/1084, 608/1370.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

Eflâk'ın Osmanlı Devleti'ne ödediği haracın kalede muhafaza edilme işi de dizdarın görevleri arasındaydı. Dizdarın haracı kalede muhafazalı bir yere koyarak hisar erleri ve voyvodanın adamlarıyla birlikte İstanbul'a göndermesi gerekiyordu.⁶⁰ Yine voyvoda değişikliklerinde eski voyvodanın İstanbul'a gönderilmesi işinde kadıyla birlikte dizdar da görev almıştır. Nitekim 11 Cemaziyelahir 991/2 Temmuz 1583 tarihinde voyvoda değişikliğinden haberdar edilen görevliler, eski voyvoda Mihnea'nın İstanbul'a gidiş ve gelişinde kendisine nezaret edecek çavuşla birlikte yol güvenliklerinin sağlanması konusunda emir almışlardır.⁶¹

Dizdarın bir diğer görevi de kaledeki zindanda hapsedilen suçluların muhafazalarına dikkat etmek ve kaçmalarını engellemektir. Bu suçlulardan biri de Kallap Ali olup iki çocuğu ile birlikte kalede hapsedilmişti.⁶²

Kalenin tamirinde dizdarın merkezden gönderilen görevlilerle koordineli bir şekilde çalışarak ihtiyaç duyulması halinde yeterli miktarda hisar erini görevlendirmesi gerekiyordu. Nitekim 1560 yılında kalenin tamirine memur edilen Dergâh-ı âlî çavuşlarından Müstedâm Çavuş'un vazifesini yapabilmesi için dizdarın yeterli miktarda hisar eri vermesi emredilmiştir.⁶³ Kalenin gereği gibi tamir edilmesinde canla başla çalışanların gayretleri takdir edilmiş, tımarlarına ve maaşlarına zam yapılmıştır. Bu çerçevede bina emini olan Müstedâm Çavuş'un tımarına 3.000 akçe, kâtibine 3 akçe terakki verilerek taltif edilmiştir.⁶⁴ Tamirde sadece kalenin hisar erleri değil aynı zamanda başka bölgelerin tımar sahipleri de çalıştırılmıştır. Tırhala Sancağı'nın tımarlısı Faik de bunlardan biri olup kereste ve cerahor teminindeki gayretinden dolayı tımarına 4.000 akçe terakki verilmiştir.⁶⁵ Yergöğü muhafızları görev yaptıkları kaleyi tamir ettiği gibi donanma seferlerinde de görevlendirilmişlerdir. 1573 yılında Niğbolu beyi, donanma seferi hazırlıkları kapsamında Rusçuk, Niğbolu, Halonik, İbrail kalelerinin

⁶⁰ Hüküm, kale dizdarıyla birlikte Rusçuk kadısı ve Eflak voyvodasına da yazılmıştır (BOA, *Bab-ı Asaflı Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHH.d.)*, 24, s. 210-211/553, 554.

⁶¹ BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 49, s. 114/389.

⁶² Çocukların serbest bırakılmasıyla ilgili Çernovi kadısına iki ayrı hüküm gönderilmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566), Özet ve İndeks*, Ankara 1994, s. 136/800, 139/820.

⁶³ *3 Numaralı Mühimme Defteri*, s. 359-360/811.

⁶⁴ Terakkiler, Eflak voyvodasının mektubu üzerine verilmiştir, BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 4, s. 189/1972, 29 C 968/17 Mart 1561.

⁶⁵ Terakki, Eflak voyvodasının mektubu üzerine verilmiştir, BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 4, s. 147/1488, 28 M 968/12 Ekim 1560).

yanı sıra Yergöğü Kalesi muhafızlarını Süzebolu’da inşa edilen donanma gemilerinde istihdam etmek üzere emir almıştır. Görevlendirilen 110 neferin 20’si Yergöğü Kalesi’nden olacak şekilde belirlenmiş ve tüfekli olarak nevrüza kadar görev yerlerinde hazır bulunmaları istenmiştir.⁶⁶

3) Yergöğü’de Ekonomik Yapı

XVI. yüzyılda Yergöğü’nün gelir kaynakları, bulunduğu coğrafi konumun etkisini gösterecek şekilde çeşitlilik arz etmektedir. Vergi kalemleri içerisinde en başta kazada yaşayan Müslüman ve Hıristiyan halkın ödediği vergiler gelmektedir. Çift ve mücerred resmi ile ispençe vergisi önemli bir gelir kaynağıdır. Çift resmi 22 akçe, mücerred resmi 8 akçe olarak tespit edilmiştir. Gayrimüslimlerden alınan ispençe resmi, Müslümanlardan alınan çift resminin muadili olup 25 akçeden hesap edilmiştir. Gayrimüslim reayadan tahsil edilen diğer vergiler arasında giyah ve hime (otluk ve odun) ile makiyan ve nan (tavuk ve ekme) vergileri bulunmaktaydı. Evli gayrimüslim reayadan nakdi olarak alınan bu vergilerden giyah ve hime 12 akçe, makiyan ve nan 1 akçe olarak tahsil edilmiştir. Keza evli gayrimüslim reaya bir hevenk üzüm karşılığında da 2 akçe vergi ödemiştir. Diğer zirai ürünler Tuna boyundaki yerleşim birimleri ile benzerlik gösterir. Arpa, buğday, yulaf gibi tahıllar arasında buğdayın ağırlığı söz konusudur. Zira buğday halkın temel besin kaynağını oluşturuyordu. Zirai ürünlerde önemli bir gelir kalemi de darıdan tahsil edilen öşürle ilgilidir. Kale sınırında Eflâklılıların ziraat ettiği darının 500 kilesi öşür olarak alınmış ve 2.500 akçelik gelir elde edilmiştir. Bağcılık yapılırsa da bu uğraş, Rusçuk’taki gibi yaygın görünmemektedir. Bağ sahiplerinden resm-i dönüm, bağlardan elde edilen ürün karşılığı ise öşür talep edilmiştir. Müslümanlardan “resm-i dönüm-i bağat” adıyla 4’er akçe dönüm resmi alınmıştır. Gayrimüslimlerden ise bu vergi öşr-i şıra olarak tahsil edilmiştir. Bağlardan elde edilen üzümler mengene adı verilen tezgâhlarda sıkılarak şıra haline getirilmiştir. Yergöğü’de 1557 yılında 8, 1579 yılında ise 5 adet mengene olup mengene başına 15 akçe “resm-i mengene” alınmıştır. Öşr-i şıra, mahsulün mengenelerde şıra haline getirilip müdre ile ölçülmesi sonucu hesaplanmış ve müdre başına 5 akçe vergi tahsil edilmiştir. Gayrimüslim, ürününü pazara çıkarıp satması halinde bac-ı hamr adıyla bir miktar vergi daha ödemiştir. Bu vergi 1579 tarihli tahrir defterinde fiçı resmi ile birlikte 600 akçe olarak hesaplanmıştır. Meyve ve sebze yetiştiriciliği daha küçük ölçeklidir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve çayırılar daha yaygındır ki bu durum alınan vergilerden de anlaşılmaktadır.

⁶⁶ BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 21, s. 51/127.

XVI. YÜZYILDA KUZZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

Bununla birlikte “resm-i ganem” adıyla ödenen vergiler döneme göre değişiklik arz etmiştir. Yüzyılın ilk yarısında “resm-i ganem” adıyla 2.451 akçe olarak tahsil edilen vergi, yüzyılın ikinci yarısında (1579) 300 akçeye düşmüştür. Bu durum küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde büyük bir kayba işaret etmektedir. Şöyle ki iki koyuna bir akçe vergi alındığı düşünüldüğünde 2.451 akçe 4.902 koyuna tekabül etmektedir. Bu sayı, 1579 yılına gelindiğinde 600’e kadar gerilemiştir. Koyun besiciliğine kıyasla domuz besiciliğinin yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Domuz sahiplerinden alınan “resm-i hınzır”, iki domuzdan bir akçe; “resm-i bujik” ise kesilen her domuzdan bir akçe olarak tahsil edilmiştir. Buna göre 1579 yılında Yergöğü’de 100 adet domuz bulunduğu, 20 domuzun da salhanede kesilerek vergiye tabi tutulduğu görülmektedir. Yergöğü’de reayanın meşgul olduğu uğraşlardan biri de arıcılıktır. Öşr-i kovan adıyla kovandan onda bir oranında tahsil edilen bu verginin miktarı Kanuni döneminde ve 1579 yılında 500 akçe olarak sabit kalmıştır.

Hayvan yetiştiriciliğinde otlak ve çayırların varlığı önemlidir. Tuna Nehri ve göl kıyılarındaki çayır ve otlaklar çok sayıda hayvan beslenmesini mümkün kılmıştır. Eflâk vilayetinde yaşayan Hıristiyanlar, otlakları kullanmaları karşılığında “resm-i otlak-ı ağnam ve hanazır” vergisi ödemişlerdir. Verginin miktarı yüzyılın ilk yarısı için 1.500 akçe, ikinci yarısı için 1.000 akçe olarak belirlenmiştir. Yine göllerin etrafında bulunan ve reayanın yararlandığı çayırlardan Kanuni döneminde “öşr-i çayır-ı göl” adıyla 1.500 akçe; “çayır-ı göl” adıyla da 1.000 akçe vergi tahsil edilmiştir. Özellikle Gospodin Nehri ve bu nehrin yakınında bulunan gölün çayırından elde edilen gelir önemli bir meblağdır. Bu bölge, Eflâk voyvodasının tasarrufunda olmakla birlikte voyvoda yıllık 20.000 akçeyi hazineye teslim etmekle mükellef kılınmıştır. Bu çerçevede Yergöğü’nün hududu da belirlenerek Yergöğü’ye tabi otlakların isimleri tahrir defterine kaydedilmiştir. Tuna Hisarlığı, Karanlık Ormanı, Kadı Pınarı, Turhan Bey Pınarı, Ayas Bey Pınarı, Mihve Pınarı, Maredin Köyü, Papas Köyü, Gospodin Nehri eskiden beri Yergöğü Kalesi’nin hududunu oluşturan bölgeler olup otlak ve diğer mahsuller Yergöğü’ye gelir olarak kaydedilmiştir.⁶⁷

Yergöğü’de vergi birimleri içinde önemli bir gelir kaynağı da kapan, kantar ve şemhaneden elde edilen gelirlerdir. Ticari ürünlerin tartıldığı kapan ve kantarlar ile mum üretiminin yapıldığı şemhanenin geliri yıllık olarak hesaplanmıştır. 1579 yılında Yergöğü’de bu gelir kaleminden yıllık 4.500

⁶⁷ BOA, TD, nr.382, s. 39.

akçe gelir elde edilmiştir. Yergöğü'deki pazarın da oldukça faal olduğu görülmektedir. 1579 tarihli defterde karşımıza çıkan pazarın 1538 yılından sonra kurulduğu anlaşılmaktadır. Zira 1538 yılında Rusçuk pazarının geliri niyabet ve diğer vergilerle birlikte 13.730 akçe iken bu miktar 1557 yılında 2.000 akçeye düşmüştür. Kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Yergöğü Öte Yaka pazarı, Rusçuk pazarını olumsuz yönde etkilemiştir. 1579 yılında Yergöğü pazarının gelirlerinin 9.000 akçe (at, öküz ve koyun bacı ile birlikte) olarak hesaplanması, kasabada pazara duyulan ihtiyacı gösterdiği gibi canlı bir alışverişe de işaret etmektedir. Özellikle başta Eflâk olmak üzere diğer yerlerden getirilip pazarda satılan koyun, bargir, yund, öküz, inek, yağ, bal, tulum peyniri, kebe, çelik, keten, odun, çam pedevrası ve çırağ yağında 987/1579 tarihli Niğbolu Sancağı Kanunnamesi'nde aşağıda belirtilen oranlarda bac resmi alınmıştır. Yergöğü pazarında alınan bacın 1/3'i Osmanlı Sultanı tarafından, 2/3'si Eflâk tarafından tahsil edilirken, kanunnameye eklenen bir madde ile bac-ı bazar ve kır bacının tamamının Osmanlılar tarafından toplanması konusunda ferman verilmiştir.⁶⁸

Tablo III: Niğbolu Sancağı Kanunnamesi'ne Göre Yergöğü Pazarı'nda Satılan Mallar ve Tahsil Edilen Vergi Miktarı (987/1579)

<i>Malın Cinsi</i>	<i>Miktarı</i>	<i>Vergi Miktarı</i>	<i>Açıklama</i>
Koyun	Baş hesabı	İki koyundan 1 akçe	Yarısı emin Yarısı Eflâk
Kasaplık koyun ve kuzu	Baş hesabı	Dört koyuna 1 akçe	
Kasaplık sığır	Baş hesabı	Sığır başına 2 akçe	
Bargir (Eflâk'tan)	Baş hesabı	12 akçe	4 akçe katır bacı 4 akçe Eflâk (bac-ı bazar) 4 akçe emin 2 akçe emin (alandan)
Yund (Eflâk'tan)	Baş hesabı	9 akçe	3 akçe kır bacı 3 akçe Eflâk (bac-ı bazar) 3 akçe emin 2 akçe emin (alandan)
Öküz ve inek (Eflâk'tan)	Baş hesabı	6 akçe	2 akçe emin 4 akçe Eflâk
Yağ	Kapak hesabı	İki kapaktan 1 akçe	Yarısı emin Yarısı Eflâk

⁶⁸ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 8/1. Kitap, İstanbul 1994, s. 500-501.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

Tulum peyniri	Tulum hesabı	Büyük tulum (50-60 akçe değerinde) 2 akçe Küçük tulum (20-25 akçe değerinde) 1 akçe	Yarısı emin Yarısı Eflâk
Kebe (Eflâk'tan)	Bütün kebe	3 akçe	1 akçesi emin 2 akçesi Eflâk
	Yarım kebe	2,5 akçe	1,5 akçesi emin 1 akçesi Eflâk
Bal, yağ, peynir, kebe (Yerli)	Araba yükü	8 akçe	4 akçe emin 4 akçe Eflâk
Bal, yağ, peynir, kebe (Eflâk'tan)	Araba yükü	4 akçe+%3 akçe	Her arabadan 4 akçe emin Her arabadan %3 akçe Eflâk
Çelik ve keten	Araba yükü	Üslûb-ı mezkûr üzere	
Odun	Araba yükü	4 akçe	2 akçe emin 2 akçe Eflâk
Çam pedevrası	Araba yükü	4 akçe+%3 akçe	Her arabadan 4 akçe emin Her arabadan %3 akçe Eflâk
Çırağ yağı (yerli)	Araba yükü	8 akçe	4 akçe emin 4 akçe Eflâk

Vergi gelirleri içerisinde Tuna Nehri'nin iki yakası arasında yapılan ticari faaliyetlerden tahsil edilen vergiler de son derece önemliydi. Başta Eflâk tarafından gelen meta olmak üzere öte yakaya geçen veya Edirne, Bursa, Rusçuk'tan Yergöğü'ye gelen ve buradan Eflâk'a giden mallardan gümrük vergisi tahsil edilmiştir. Büyük bir iskele olarak dikkat çeken Yergöğü İskelesi'nin XV. yüzyılın sonu-XVI. yüzyılın başlarında bir hayli faal olduğu ve buradan elde edilen gelirlerden saray mensuplarına tahsisat ayrıldığı görülmektedir.⁶⁹ Tuna Defterdarlığı'nın oluşturulmasıyla gelirleri oraya bağlanan iskele, 1592 yılında Tutrakan ile birlikte mukataaya verilmiştir.⁷⁰ Evliya Çelebi de Yergöğü'nün büyük limanına dikkat çekmiş, kalenin "kâr u kisb yeri" olduğundan ve zenginlerinden bahsetmiştir.⁷¹

⁶⁹ Maxim, *a.g.m.*, s. 484.

⁷⁰ Aynı yerde.

⁷¹ *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, III. Kitap, s. 181.

Tablo IV: Niğbolu Sancağı Kanunnamesi'ne Göre Yergöğü İskeleyi'nden Geçen Mallar ve Tahsil Edilen Vergi Miktarı (987/1579)⁷²

<i>Malın Cinsi</i>	<i>Verginin Adı</i>	<i>Malın Miktarı</i>	<i>Vergi Miktarı</i>	<i>Açıklama</i>
Eflâk'tan gelip öte yakaya geçen bargir ve yund	Bac	Baş hesabı	9 akçe	1 akçe emin (resm-i geçid) 4 akçe Eflâk (kır bacı) 4 akçe Eflâk (Tuna bacı)
Yerlinin Rusçuk'a satmak için götürdüğü bargir, inek ve öküz	Bac	Baş hesabı	1 akçe	1 akçe emin
Eflâk'tan gelip Rusçuk tarafına geçen öküz ve inek	Bac	Baş hesabı	7 akçe	1 akçe emin 4 akçe Eflâk (Tuna bacı) 2 akçe Eflâk (kır bacı)
Öte yakaya geçirilen yerli öküz ve inek	Bac	Baş hesabı	1 akçe	1 akçe emin
Eflâk'tan sürü halinde gelip Rusçuk tarafına geçirilen öküz ve inek	Bac	Baş hesabı	7 akçe	1 akçe emin 4 akçe Eflâk (Tuna bacı) 2 akçe Eflâk (kır bacı)
Eflâk'tan gelip öte yakaya geçirilen giysi	Gümrük	-		2 akçe emin %3 akçe Eflâk
Yerlinin Edirne ve Bursa'dan Yergöğü'ye getirdiği mal ve giysi	Bac	Yük hesabı		2 akçe emin
Rusçuk'tan Yergöğü'ye getirilen giysi	Bac	Gemi hesabı	Büyük gemi: 8 akçe Ladiye gemisi: 4 akçe	Büyük gemi: 8 akçe emin Ladiye gemisi: 4 akçe emin
Rusçuk'tan Eflâk'a götürülen giysi	Resm-i gümrük	Gemi hesabı	%3 akçe	%3 akçe Eflâk
Eflâk tarafından Edirne'ye ve öte yakaya götürülen giysi ve mal	Bac Gümrük	Araba hesabı	8 akçe+%3 akçe	8 akçe emin (bac) %3 akçe Eflâk (gümrük)

⁷² Akgündüz, *a.g.e.*, s. 501.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

Ruşçuk tarafından Eflâk'a götürülen şarap fıçısı	Bac	Fıçı başına	28 akçe	14 akçe emin 14 akçe Eflâk (10 akçesi resm-i geçid, 4 akçesi çıkar bacı)
Ruşçuk'tan gelip Yergöğü'nde satılan şarap	Resm-i çenber	Fıçı başına	15 akçe	
Eflâk'tan Yergöğü'ye getirilen tuz	-	Araba başına	İkişer parça	2 parça emin
Eflâk'tan öte yakaya geçirilen balık	Bac	Araba başına	4 akçe	4 akçe emin
Yergöğü pazarından alınıp Rusçuk'a götürülen yerli koyun	Bac Resm-i gezer Resm-i gezer	İki koyun 10 koyun (5-10 koyun) 5'ten az	1 akçe 1 akçe Hesap gereğince Hesap edilerek alınmalı	Yarısını emin Yarısını Eflâk 1 akçe emin Emin
Yergöğü pazarından alınıp Rusçuk'a götürülen yerli koyun (sürü)	Resm-i gezer	Sürü hesabı (150-1200)	25 akçe	25 akçe emin

Görüldüğü üzere Yergöğü İskelesi, Eflâk ve Tuna'nın öte yakası arasında işlek bir trafiğe sahne olmuş, bu durum, gümrük gelirlerinde de sürekli bir artış sağlamıştır. Özellikle kaliteli ve ciddi tuz rezervlerine sahip olan Eflâk'tan Yergöğü ve diğer Tuna iskelelerine arabalarla getirilen iri parçalar halindeki kaya tuzu önemli bir gelir kaynağı idi. Mesela 1583 yılında Voyvoda Mihnea Turcitul zamanında Yergöğü ve Niğbolu'ya 2.150 araba (1 araba 1.282 kg) tuz sevkiyatı yapılmıştır. Voyvodaları tuz sevkine teşvik amacıyla Tuna kıyısındaki birçok iskelenin gümrük gelirlerinin bir bölümü onlara tahsis edildiği gibi Osmanlı Devleti de Eflâk'tan İstanbul'a sevk ettiği tuz vergisinden gelir elde etmiştir. Bunun yanında İstanbul'un canlı hayvan, hububat ve yağ ihtiyacının bir bölümü de Eflâk'tan karşılanmıştır.⁷³

İskele haricinde Tuna Nehri ile çevredeki nehir ve göllerden avlanan balık için "mahsul-ı öşr-i mahi", "mahsul-ı garde" adıyla vergi alınmıştır. Sonbahar mevsiminde Tuna Nehri'nin suyu azaldığı zaman küçük bentler

⁷³ Sarğın, *a.g.t.*, s. 55-58; Ayrıca bkz. Heper, *a.g.t.*, s. 310-325.

şeklinde gardeler yapılarak balık avlanırdı. Bu faaliyet kapsamında bir miktar akçe pişkeş olarak hassa için tahsil edilirdi. Balıkların iskeleye getirilip satılması durumunda öşür alınır ve hassa-ı hümayuna gelir kaydedilirdi.⁷⁴ Nitekim Gospodin Nehri ile nehir yolunun ayağında yer alan Velika Boğazı'na yapılan gardelerden pişkeş ile birlikte 1579 yılında 11.000 akçe gelir elde edilmiştir. Çevre göllerdeki hasılat da hesaba katıldığında balıkçılığın Yergöğü'nün ekonomik hayatında önemli bir geçim kaynağı olduğu anlaşılır.

Yergöğü'den İstanbul'a sevk edilmek üzere götürülen koyun ve keçilerin geçtiği derbent ve geçitlerde de vergi tahsil edilmiştir. Geçit resmi olarak bilinen bu vergiler, Tanrıvermiş Boğazı, Bekir Boğazı, Hasan Boğazı, Eflâk Hamza Boğazı gibi yerlerde alınmıştır. 1579 yılında bu verginin miktarı 110 akçe idi. Şehrin ihtisab ve ihzariyye gelirleri de kayda değerdir. Çarşı ve pazarlarda kanun ve nizamlara aykırı davranışta bulunan, tespit edilen narhın üzerinde satış yapan, geleneklere aykırı nitelikte üretim yapan üretici ve zanaatkârdan alınan vergiye ihtisab resmi adı verilmiştir. İhzariyye ise mahkemede hakkında açılan davayı kaybeden şahıstan muhzır ve mübaşir masrafı olarak alınmıştır.⁷⁵ Her iki gelirin toplamı 1579 yılında 1.200 akçe idi.

Şehrin diğer vergi gelirleri arasında resm-i arus, adet-i deştbanî, niyabet ve bad-ı heva, mahsul-ı cu'l-ı avabık, mahsul-ı beytülmal ve mal-ı gaib ve mal-ı mevkud bulunmaktadır. Bu vergiler arızı vergiler kapsamındadır. Defterlere tek tek kaydedildikleri gibi kimi durumda diğer vergilerle birlikte kaydedilmiştir. Mesela, niyabet ve bad-ı heva vergisi, bac-ı şıra ile birlikte hesap edilmiştir. Mahsul-ı cul-ı avâbık, diğer vergilere kıyasla daha fazladır. Bu vergi, sahibinden kaçan kölelerin yakalanması ve sahibine iadesi çerçevesinde tahsil edilen bir vergiydi. 1579 yılında Yergöğü'de 533 akçelik cu'l-ı avâbık geliri elde edildiğine göre kaçak kölelerin sayısının önemli olduğu söylenebilir.

⁷⁴ Demir, *a.g.t.*, s. 262.

⁷⁵ Aynı yerde, s. 277.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

Tablo V: XVI. Yüzyılda Yergögü'nün Vergi Gelirleri

Vergi Gelir Birimi	937/1530 ⁷⁶	TD 439 (Kanuni dönemi) ⁷⁷	TD 382 (1557) ⁷⁸	TD 42 (1579) ⁷⁹
Resm-i çift ve mücerred		1.054	2.644	2.472
İспенçe		5.400	11.925	8.050
Resm-i bive		-	48	-
Giyâh ve hıme		1.296	4.104	2.400
Makiyân ve nân		108	342	200
Avenk-i engür (üzüm salkımı)		216	684	400
Hınta		2.520	2.088	2.700
Şa'ır		8.70	550	300
Alef maa mahlut		750	572	500
Resm-i dönüm-i bağât		80	932	800
Öşr-i besâtin		620	335	250
Resm-i ganem		2.451	262	300
Resm-i otlak-ı ağnam-ı gebran-ı vilayet-i Eflâk maa hanazir ve gayrihi ve otlak-ı celepkeşân fi sene		1.500	1.000	1.000
Öşr-i çayır-ı göl		5.000	-	-
Çayır-ı göl (hisar karşısındaçayırılık)		1.500	-	-
Resm-i arus		-	500	50
Resm-i bac-ı esb ve kav		400	-	-
Öşr-i şıra		1.100	1.815	1.250
Öşr-i kovan		500	1.000	500
Resm-i hanâzır		350	55	50
Resm-i bujık		-	20	20
Resm-i mengene		-	120	75
Resm-i bac-ı hamr maa resm-i fiçî-yı Tuna		-	748	600
Öşr-i erzen kile 500 (kale sınırında Eflâk kafirleri ziraat ederler)		2.500	-	-
Adet-i deştbanı		-	200	200
Niyabât ve bad-ı heva ve bac-ı şıra? ve resm-imaa ahire-i varoş		220	2.000	2.170
Mahsul-ı geştha-yı Tuna ve resm-i nemek-i araba-yı Eflâk ve resm-i koç ve esb ve kav ve ganem ve gayriha an nehr-i Tuna fi sene		7.900	8.000	8.000
Mahsul-ı Nehr-i Gospodin ve Velika Boğazı ki mezkur nehir yolunun ayağıdır ve an mahsul-ı garde ve pişkeş vs. (Mahsul-ı Boğaz-ı Velika der nehr-ive ba-pişkeş		8.000	12.000	11.000
Mahsul-ı Nehr-i Gospodin maa öşr-i çayır-ı göl dernezd-i Nehr-i Gospodin el-mezbur hariç ez-defter-i atik		3.100	20.000	-
Mahsul-ı cu'l-ı avâbık ve çuval maa baha-yı.....		-	600	533
Mahsul-ı ihtisab ve ihzariyye-i nefis-i Yergögü Öte Yaka (hariç ez-defter-i atik) fi sene		-	1.200	1.200
Mahsul-ı kapan ve kantar ve şemhane der nefis-i Yergögü Öte Yaka hariç ez-defter fi sene		-	-	4.500
Mahsul-ı göl-i Kirok? Fi sene		-	500	500
Mahsul-ı öşr-i mahi-i göl ve Tuna hariç ez-defter fi sene		-	-	200
Mahsul-ınev-i adi? Fi sene		-	-	40

⁷⁶ 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-ili Defteri (937/1530), II, s. 560.

⁷⁷ BOA, TD, 439, s. 131-132.

⁷⁸ BOA, TD, 382, s. 38-39.

⁷⁹ BOA, TKGM.d., 42, vr. 24a.

MERYEM KAÇAN ERDOĞAN

Mahsul-1 sinod? Fi sene		-	480	50
Mahsul-1 bac-1 bazar maa bac-1 esb ve kav ve ganem fi sene		-	10.000	9.000
Mahsul-1 Tanrıvermiş Boğazı fi sene		-	30	50
Mahsul-1 Eflâk Hamza Boğazı fi sene		-	10	20
Mahsul-1 Hasan Boğazı fi sene		-	30	-
Mahsul-1 Bekir Boğazı fi sene		-	30	40
Mahsul-1 beytülmal ve mal-1 gaib ve mal-1 mevkud-1 müselleman maa gebran-1 nefis-i Yergöğü Öte Yaka		-	200	200
Vergi Gelirleri Toplamı	30.653	49.415	85.000	60.000

4) Yergöğü-Eflâk İlişkileri

Yergöğü Kalesi hududunun Eflâk topraklarıyla bitişik olması bölgedeki düzen ve istikrar açısından hassas bir durum yaratmıştır. Her şeyden önce bölgede ulaşım, haberleşme ve ticaret gibi faaliyetlerin sekteye uğramadan devam etmesi için huzur ve barış ortamının sağlanması gerekiyordu. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Eflâk'a karşı takip ettiği siyasete bağlı olduğu kadar bölgedeki idarecilerin de mevcut antlaşmalara ve kanunlara uygun hareket etmeleriyle mümkün olabilirdi. Aksi halde iki bölge arasında hudut anlaşmazlıkları, çeşitli çatışmalar, eşkıyalık hareketleri, vergi meseleleri, hırsızlık gibi olayların görülmesi kaçınılmazdı. Osmanlı Devleti kendisine bağlı bir voyvodalık olarak Eflâk'ın sınırlarına ve güvenliğine hassasiyet göstermiş, hudut ihlallerine karşı gerekli tedbirleri almıştır. Ancak zaman zaman hudutlara müdahale edildiği ve yeniden belirlenmeye çalışıldığı da görülmektedir. Daha önce de bu tür durumlarla karşılaşmışsa da Niğbolu sancakbeyine verilen talimatla her iki tarafın hudutları teftiş edilerek belirlenmiştir. Bununla birlikte 1560 yılında Yergöğü Kalesi emininin sınırı yeniden belirleme girişimi, Eflâk voyvodasının şikâyetine neden olmuştur. Merkez, belirlenen hududa müdahale edilmesini ferman ve kanunlara aykırı bulmuş, Rusçuk kadısına emir göndererek çizilen hudutlara müdahalenin önlenmesini ve emre uygun hareket etmeyenlerin İstanbul'a bildirilmesini istemiştir.⁸⁰ Eflâk hududunun ihlali ve reayasının tasarruf ettiği toprakların Osmanlı tahrir defterlerine kaydedilmesi Voyvoda Aleksandır'ın 1571 yılında tekrar şikâyetine neden olmuştur. Söz konusu hudut ihlali, Eflâk vilayeti ile Yergöğü ve Halonik kaleleri arasında kalan yerleri, Niğbolu'da tahrir işinde görevlendirilen Kara Kadı'nın mahallinde keşif yapmadan ve bilirkişilerden soruşturmadan deftere kaydetmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu topraklar Eflâk vilayeti dâhilinde olup eskiden beri reayasının tasarruf ettiği yerlerdir. Üstelik Kara Kadı, hudutları belirlemeye yönelik herhangi bir işaret ve alamet koymadan bu işlemi gerçekleştirmiştir. Bu konuda son derece hassas

⁸⁰ 3 Numaralı Mühimme Defteri, s. 623/1405.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

davranan merkezi idare, Varna ve Rusçuk kadılarını görevlendirmiş, bir mübaşir tayin ederek bilirkişilerle hududa varılmasını emretmiştir. Ayrıca Eflâk voyvodasının adamları ile birlikte hududa gelerek sınırların belirlenmesini, işaret konulmasını ve hendekler kazdırılmasını ifade ile çizilen hudutların ayrıntılı bir şekilde kaydedilerek düzenlenen defterin her iki tarafa verilmesini ilgililerden talep etmiştir.⁸¹

Eflâk reayasını rahatsız eden bir diğer durum, Osmanlı topraklarından kaynaklı bazı eşkıyalık ve soygun olayları idi.⁸² Hırsız, harami, haramzade, eşkıya, ehl-i fesad olarak nitelendirilen bu kişiler, sınırdaki kaleleri mesken tutarak Eflâk reayasının at ve sığır gibi hayvanlarını çalmış, türlü zararlara yol açmış ve vilayetin harap olmasına sebep olmuşlardır. 1567 yılının sonlarına doğru kayıtlara yansıyan bu olaylar Eflâk tarafında bulunan Halonik ve Yergöğü gibi kaleleri mesken tutan eşkıya tarafından yapılmıştır. Voyvodanın (Genç Petru) gelişmeleri bir mektupla merkeze bildirmesi üzerine Niğbolu ve Çernovi kadılarına emir verilmiş, bir mübaşir tayin edilerek olayın araştırılması ve suçluların bulunması istenmiştir. Olayın bahsedilen kalelerle ilgisinin bulunması halinde sipahi ise hapsedilmesi, değilse şer'-i şerife göre hareket edilerek cezasının verilmesi bildirilmiştir.⁸³ Ancak bu tür olayların devam ettiği hatta Yergöğü ve Halonik kaleleri dışında Hırsova Kalesi ve diğer kasabalarda üslenen ehl-i fesadın gece gündüz Eflâk topraklarına geçerek reayanın mallarını gasp ettiği görülmektedir. Voyvodanın mektubu ile olaylara vâkıf olan merkez, 1571 yılının Şubat ayında bu kez Varna kadısını görevlendirerek bizzat yerinde teftiş yapmasını, suçluların mahkeme edilmesini ve mağdurların haklarının verilmesini bildirmiştir. Suçlunun sipahi olması durumunda hapsedilmesi, ağır suçluların şer'-i şerife göre cezalandırılması, diğerlerinin Akkirman'da küreğe gönderilmesi hükme bağlanmıştır.⁸⁴ Alınan tedbirlere rağmen Eflâk voyvodası, Rusçuk ve Yergöğü'den Eflâk topraklarına bazı ehl-i fesadın geçmeye devam ettiğini, üstelik bunların giriştiği faaliyetlerin cezasız kaldığını ifade etmiştir. Bu tür

⁸¹ BOA, A.DVNSMHH.d., 14, s. 1074/1579.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. Kamil Çolak, "Rusçuk ve Eflak Sınır Bölgesinde Eşkıyalık ve Asayiş Meselesi (1550-1600)", *Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri Rusçuk*, (ed.) Meral Bayrak Ferlibaş, İstanbul 2011, s. 91-107.

⁸³ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), Özet-Transkripsiyon-İndeks, I, Ankara 1998, s. 330-331/646.

⁸⁴ BOA, A.DVNSMHH.d., 14, s. 919/1358. Aynı konu hakkında Varna kadısına gönderilen hükümler: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572), Özet-Transkripsiyon-İndeks, I, Ankara 1996, s. 402-403/609, 409-410/622.

olayları önlemede kararlı olan merkez, 5 Şubat 1576 tarihinde ilgili kadılıklara gönderdiği emirle, eşkıyanın yakalanarak katli gerekenlerin katli, diğerlerinin Kili’de yapılan miri kalyatada küreğe konulmasını bildirmiştir.⁸⁵ Eşkıya kimi zaman gasp ve soygunlarını ticaret kisvesi altında gerçekleştirmiştir. 1578 yılının Kasım ayında Eflâk voyvodasının (Mihnea Turcitul) mektubuna verilen cevap durumun vahametini gözler önüne sermektedir. Yergöğü ve Halonik kazalarından Eflâk’a geçen eşkıya, reayanın atlarını çalıp kendilerine mal ettiği gibi türlü yalanlarla da çeşitli davalar açarak reayanın mağduriyetini bir kat daha arttırmıştır. Eşkıyanın gaspı nedeniyle Eflâk’ta davar ve at kalmamış, dayanma gücü kalmayan reaya firarı düşünmeye başlamıştır. Hatta voyvodanın bildirdiğine göre önlem alınmazsa haraç tahsilinde büyük zorluklar çıkacağı kaçınılmazdır. Bu tarz olaylara önlem olarak ticaret amacıyla Eflâk topraklarına geçmek isteyenlerin iyi hallerine kefil göstermeleri gerekiyordu, aksi halde geçmelerine izin verilmeyecektir.⁸⁶ Levendler de karşı kıyıya geçerek Eflâk köylerini yağmalamış, reayaya zarar vermişlerdir. Aslında daha önce Tuna üzerinde hükümet tarafından tayin edilmiş bir Tuna kaptanı olup sahillerin korunmasında önemli bir rol üstlenmişti.⁸⁷ Ancak kaptanlığın iltizama verilmesi ile birlikte kaptanlar devletin atadığı görevliler olmaktan çıkmış, bu da Tuna kıyılarındaki asayışı olumsuz yönde etkilemiştir. 1583 yılında Tuna kıyısındaki Eflâk köyleri levendlerin saldırısına uğramıştır. Reayanın mal ve eşyalarını yağmalayan, hayvanlarına zarar veren levendlerin baskısından Eflâk voyvodası (Petru Cercel) şikâyetçi olmuştur. Levendlerin yakalanması ve cezalarının verilmesi hakkında Yergöğü, Rusçuk, İbrail ve Kalavrita kadılarına ferman gönderilmiştir.⁸⁸

Yergöğü’de suç işleyerek veya çeşitli sebeplerle Eflâk’a firar edenler de olmuştur. Bu durumda voyvodadan beklenen, firarileri himaye etmeden iadelerini sağlamaktır. Zaman zaman kölelerden ve suçlulardan izini kaybettirmek isteyenler Eflâk tarafını bir kaçış yeri olarak görmüştür. Bu yola tevessül edenlerden biri de Kıbrıs asıllı bir köledir. Yergöğü’de Vezir Osman Paşa’nın haslarında yakalanan ve vezire “mahsul” kaydedilen köle, bir süre sonra yanına aldığı eşyalarla birlikte Eflâk’a firar etmiştir. Voyvodanın, kaçak köleyi en kısa sürede vezirin gönderdiği adamlara teslim etmesi gerekmektedir.⁸⁹ Ancak durum beklendiği gibi olmamış, Eflâk voyvodası

⁸⁵ BOA, A.DVNSMHH.d., 27, s. 250/581.

⁸⁶ BOA, A.DVNSMHH.d., 35, s. 382/971.

⁸⁷ Serhat bölgesindeki kaptanlıklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Solak, a.g.t.

⁸⁸ BOA, A.DVNSMHH.d., 52, s. 188/481.

⁸⁹ 14 Z 991/29 Aralık 1583 tarihli hüküm: BOA, A.DVNSMHH.d., 52, s. 179/455.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

köleyi teslim etmeğe yanaşmamıştır. Bu konuda voyvodaya ikinci bir uyarı gönderilmiştir.⁹⁰ Fırar olayları kimi zaman Eflâk Voyvodası'nı da yakından etkilemiş, idarecilerin kötü idaresinden kaynaklı firarlarla karşılaşmıştır. Nitekim yeni Eflâk voyvodası, önceki voyvodanın zulüm ve baskısına dayanamayıp Erdel, Boğdan ve Tuna iskelelerine kaçan reayanın eski yerlerine nakli için merkezi idare nezdinde girişimde bulunmuştur. Hükümet, bu amaçla 17 Şaban 993/14 Ağustos 1585 tarihinde Erdel ve Boğdan voyvodalarına mektup gönderdiği gibi Eflâk etrafında bulunan kadılıkları da durumdan haberdar etmiştir. Yergöğü Kadılığı da bunlardan biridir.⁹¹ Fırar eden reayanın genellikle Tuna kıyılarına ve Yergöğü'ye yerleştikleri görülmektedir. Bu bölgelerdeki zaim, tımarlı sipahi, yeniçeri ve solak gibi askeri kesim, reayayı tasarruflarında bulunan tımar köyleri ve çiftliklere aldığı gibi bir kısım reaya da vezir ve sancakbeyi hasları ile vakıf köylerine yerleşmiştir. Her durumda Osmanlı topraklarına yerleşen reaya yüzünden Eflâk haracı tam olarak tahsil edilememiştir. Merkezî idarenin kararı, son 10 senedir bahsedilen bölgelere yerleşen reayanın tekrar eski yerlerine gönderilmesi şeklinde olmuştur.⁹² Ancak emri uygulamak üzere bölgeye giden çavuşlar, reayanın yerleştiği yerlerdeki amil ve zabitlerin tepkisiyle karşılaştıklarını, reayayı bırakmadıklarını ve fuzuli alıkoyduklarını bildirmişlerdir. Ayrıca bahsedilen kişiler, türlü kötülükler yaparak emri hiçe saymışlardır. Eflâk reayasını eski yerlerine nakletme konusunda kesin kararlı olan merkez, Dergâh-ı âli çavuşlarından Mahmud Çavuş'u görevlendirmiş, firari reayanın toparlanarak Eflâk voyvodasının vekiline teslim edilmesini ve fermanın uygulanmasına karşı çıkanların İstanbul'a bildirilmesini istemiştir.⁹³

Görüldüğü üzere Osmanlı-Eflâk sınır bölgesinde hudut ihlalleri, eşkıyalık, fırar gibi asayiş olumsuz yönde etkileyen olaylar söz konusu olmuştur.⁹⁴ Bununla birlikte bölgenin askerî, siyasî, ekonomik ve ticarî ilişkiler açısından merkezle kurduğu bağlar son derece önemlidir. Zira Eflâk voyvodalarının Osmanlı Devleti'ne karşı ekonomik ve mali bir takım

⁹⁰ BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 52, s. 186/474.

⁹¹ BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 58, s. 211/549.

⁹² BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 62, s. 113/250 (29 L 995/2 Ekim 1587 tarihli hüküm).

⁹³ Silistre ve Yergöğü kadılarına gönderilen 1 M 996/2 Aralık 1587 tarihli hüküm: BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 62, s. 152/338. Hükümün bir sureti Tuna kıyısındaki kadılıklara da gönderilmiştir.

⁹⁴ Osmanlı'nın diğer serhat bölgelerinde de hudut ihlali, akınlar ve eşkıyalık sık görülen bir durumdur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Solak, "Tuna Ötesi ve Yukarı Macaristan Bölgelerinde Osmanlı-Habsburg Sınır Çatışmaları (1567-1580)", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt XVI, Sayı 61, 2019, s. 17-30.

mükellefiyetleri bulunmaktadır. Bu mükellefiyetler haraç⁹⁵ ve pişkeş⁹⁶ ödeme, seferler sırasında asker, nakliye vasıtaları ve iş gücü gönderme, İstanbul'un iâşesine katkıda bulunmak olarak sayılabilir. Özellikle başta saray olmak üzere kalabalık bir nüfusa sahip olan İstanbul'un ihtiyaçlarının karşılanması için Eflâk'tan iç yağ, sadeyağ, bal, peynir, sığır, koyun, at, hububat, kendir gibi maddeler temin edildiği gibi seferler sırasında da arpa, un ve at satın alınmıştır.⁹⁷ Nitekim yüzyılın ikinci yarısında (25 Haziran 1578) İstanbul'un et ihtiyacı için bölgeye kasaplar, celepler ve sürücüler gönderilmiştir. Gerek kasapların satın aldıkları gerekse celeplerin ve sürücülerin topladığı koyunların etrafa dağılmadan iskelelerde ilgili görevliler tarafından sayılarak merkeze sevk edilmesine gayret gösterilmiştir. Bu konuda fermanın gittiği yerlerden biri de Yergöğü Kadılığı'dır.⁹⁸ Eflâk'tan iâşe alımında ve sevkinde zaman zaman suistimaller de yapılmış, mevcut kanunlara ve kurallara uymayan kişilerle karşılaşmıştır. Genellikle voyvodaların haber verdiği bu usulsüz uygulamalar, doğrudan Eflâk haracını da etkilemiştir. Zira Eflâk'tan satın alınarak Yergöğü'ye getirilip tartılan ve satılan ürünlerden gümrük vergisi alınmakta ve bu vergiler Eflâk haracına dâhil edilmektedir. Ancak 1573 yılının sonlarına doğru bazı kişiler gümrük vergisinin tahsiline engel olmuşlardır. Şöyle ki; Yergöğü halkından olmayıp dışarıdan gelerek Eflâk'tan yağ, bal vs. gibi maddeleri toplayan ve Yergöğü'ye getirip burada tarttıran ve başka yerlere satan kişilerin gümrük resmini ödemeleri gerekmektedir. Merkez, mevcut düzene ve kanunlara aykırı bir şekilde verginin tahsiline engel olan kişilerin gerekçelerinin ve kimliklerinin araştırılmasını istemiş, bu amaçla Rusçuk kadısına ve Eflâk voyvodasına emir göndermiştir.⁹⁹ Bununla birlikte sorunun sonraki yıllarda

⁹⁵ Eflak haracı, I. Selim döneminde 600.000 akçe, Kanuni döneminde 770.000-3.000.000 akçe, II. Selim ve III. Murad döneminde 5.000.000-7.000.000 akçe aralığında değişmiş, III. Mehmed döneminde ise 10.000.000 akçeye yükselmiştir, Heper, *a.g.t.*, s. 297.

⁹⁶ Voyvodalar haraç teslimi sırasında at ve 20 adet şahini pişkeş olarak vermişlerdir. Eflak Voyvodası Mihail de İstanbul'a pişkeş olarak 20.000 adet koyun, 2.000 adet at, 10.000 kile arpa, 10.000 kile buğday, çok miktarda bal, yağ ve peynir göndermiştir, Sarğın, *a.g.t.*, s. 58-59. Evliya Çelebi de Yergöğü'de iken Eflak Beyi Mati'den gelen pişkeşlerden bahsetmektedir. Buna göre voyvoda 7 araba akmişe-i fahire, 100 araba zahire, bir hınto münakkaş ve mutalla koçi araba hediye gönderip içinde 80 Eflak kesesi para vardır. Ayrıca bir tavla çıpın bargir, bir tavla yorga cıbrtay at pişkeş olarak gelmiştir. Diğer ağalara da 100 adet bargir hediye edilmiş, bir yorga bargir de seyyaha düşmüştür, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, III. Kitap, s. 181.

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mihai Maxim, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflâk-Buğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadî ve Malî Mükellefiyetleri hakkında Bazı Düşünceler", *VII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 25-29 Eylül 1970 Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt II, Ankara 1973, s. 553-566.

⁹⁸ BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 35, s. 65/158.

⁹⁹ BOA, *A.DVNSMHH.d.*, 23, s. 56/117.

XVI. YÜZYILDA KUZHEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

da devam ettiği anlaşılmaktadır. Verginin eskiden olduğu gibi Eflâk hududunda vâmelere¹⁰⁰ ödenmesi gerekirken 1578 yılında bazı rençber ve celepler, Eflâk'tan aldıkları koyun, sığır, yağ ve balın rüsumunu ödememek adına hileli yollara sapsmışlardır. Bu kişiler, Yergöğü ve Halonik gibi iskelelere uğradıklarında malları “yerlüye sattım” diyerek vergiden kaçırmışlardır. Merkez, bu durumdan iki şekilde zarar görmüştür. Biri, Eflâk'tan çıkan malların tamamının vergisinin alınmaması sonucunda Eflâk'ın haracı düşmüş; diğeri de celep ve tüccarın Eflâk'tan aldığı malları hileli bir şekilde “yerinde satılmıştır” diyerek İstanbul'a getirmeyip daha fazla fiyata istedikleri yerde satmaları sonucunu doğurmuştur. Bu durum, koyun söz konusu olduğunda İstanbul'daki et sıkıntısının sebeplerinden biri olarak görülmüştür. Merkez, Eflâk'tan satın alınan malların vergilerinin yine Eflâk hududunda vâmelere ödenmesini görevlilere bildirdiği gibi her mevsimde geçitlerden geçen koyun, sığır gibi davar sayısını ve bahar koyunlarının kimin vasıtasıyla sevk edildiğini kayıt altına almak istemiş, sayının kaydedilerek İstanbul'a bildirilmesini istemiştir.¹⁰¹

Eflâk voyvodalarının yükümlülüklerinden biri de bölgedeki kalelerin tamirine destek olması, nakit para, malzeme ve işgücü temin etmesidir. Mesela 1560 yılında Yergöğü Kalesi'nin tamirine memur edilen Dergâh-ı âlî çavuşlarından Müstedâm Çavuş'un vazifesini yapabilmesi için dizdarın yanı sıra voyvodanın da gerekli hassasiyeti göstermesi, kendisinden talep edilen kereste ve cerahorları hazır ederek göndermesi emri üzerine¹⁰² Eflâk voyvodası merkeze gönderdiği mektupta kalenin tamiri için cerahor ve kereste gönderdiğini, tamiratın baharla birlikte başladığını ve kış gelmeden bitirildiğini haber vermiştir.¹⁰³ Hatta voyvoda, Müstedam Çavuş'un tamir sırasındaki gayret ve çalışkanlığını merkeze iletince çavuşun ve kâtibin terakki almalarına vesile olmuştur.¹⁰⁴ Eflâk voyvodaları kimi zaman da kendi yıktıkları kalelerin tamirine memur edilmiştir. Böyle bir durum 1595 yılındaki Osmanlı-Eflâk çatışması sırasında voyvodanın Tuna'ya yaptığı akınlarda sırasında yakıp yıktığı Rusçuk ve Yergöğü kalelerinin tamiri dolayısıyla ortaya çıkmış, 1598 yılındaki emri yerine getirmek istemeyen voyvoda çeşitli

¹⁰⁰ Vâme, Eflak tarafında görev yapan gümrük memurlarına verilen isimdir, Heper, *a.g.t.*, s. 322.

¹⁰¹ BOA, A.DVNSMHH.d., 35, s. 267/676.

¹⁰² 3 Numaralı Mühimme Defteri, s. 359/810.

¹⁰³ 3 Numaralı Mühimme Defteri, s. 708-709/1595.

¹⁰⁴ BOA, A.DVNSMHH.d., 4, s. 189/1972 (29 C 968/17 Mart 1561).

bahaneler ileri sürmüştür.¹⁰⁵ Memleketlerinin seferler dolayısıyla talan edilmesinden ve yakılıp yıkılmasından Mihail'i sorumlu tutan Eflâk reayası, Osmanlı'ya bağlılıklarını bildirip Yergöğü Kalesi'nin müstahkem hale getirilmesine talip olmuşlardır.¹⁰⁶

Sonuç

Çelebi Mehmed tarafından ele geçirilen Yergöğü, XVI. yüzyılın sonlarına kadar Eflâk Voyvodalığ'nın birçok saldırısına maruz kalmış, yağmalanmış ve yakılıp yıkılmıştır. Bu saldırılar sonucunda Eflâklılar, kaleyi geri aldılarsa da Osmanlılar buraya tekrar hâkim olmuşlardır. Birçok çatışma ve saldırıya rağmen Yergöğü gelişimini sürdürmüş, özellikle XVI. yüzyıl boyunca Osmanlı idaresi bölgede daha kuvvetli bir şekilde yerleşmiştir. Bu dönemde Niğbolu Sancağı'na bağlı olan Yergöğü coğrafi konumu, kalesi, iskelesi, sosyoekonomik ve ticari faaliyetleriyle dikkat çeken bir bölge olmuştur. Kasabada zaman içinde Müslüman bir nüfus oluşmakla birlikte nüfus dengesi Hıristiyanların lehine devam etmiş, nüfusları Müslümanlara kıyasla 2,5-3 kat daha fazla olmuştur. Ancak kale muhafızları hesaba katıldığında Müslüman nüfus oranının yükseldiğini söylemek mümkündür.

Yergöğü'yü ön plana çıkaran özelliklerden birisi de son derece stratejik konumda bulunan kalesi olup kayıtlarda "Yergöğü Öte Yaka" olarak isimlendirilmiştir. Karşı kıyıdaki Rusçuk Kalesi'nden daha fazla muhafız gücüne sahip olan kalenin korunması ve tamiri için burada meskûn olan Müslüman ve Hıristiyan reaya görevlendirilmiştir. Kale muhafızları sadece kalenin korunması için değil aynı zamanda Erdel, Eflâk, Lehistan ve Kırım gibi bölgelere gidip gelen elçilerin ve devlet görevlilerinin yol güvenliğinin sağlanması, Eflâk haracının muhafaza edilmesi ve İstanbul'a gönderilmesi, kale zindanındaki suçluların muhafaza altına alınması, donanma seferlerine katılma gibi birçok görevleri yerine getirmiştir.

Yergöğü, bulunduğu coğrafi konumun avantajlarını kullanarak canlı bir ekonomik yapıya sahip olmuştur. Bu dönemde kasabada hayvancılık,

¹⁰⁵ Bu sıralarda Osmanlı ordusunun Avusturya seferinde olmasından istifade ederek askerlerini hileli bir yöntemle Tuna'nın karşı kıyısına geçiren Mihail Silistre, Niğbolu, Plevne ve Rahova'daki baskınlarıyla Müslüman halka büyük zararlar vermiştir. Yusuf Heper, "Tuna Yalılarında Mihai Viteazul Tehdidi (1598): Osmanlı-Romen Kaynakları Işığında Yeni Bir Değerlendirme", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt XVII, Sayı 68, 2020, s. 889-900.

¹⁰⁶ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, Cilt II, s. 830-831.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

balıkçılık, bağcılık, hububat, sebze-meyve üretimi yapılmış, zengin çayır ve otlaklar önemli gelir kaynaklarını oluşturmuştur. Kasabada kapan, kantar ve mumhaneden elde edilen gelirler, canlı bir pazar, Eflâk ve çevre bölgelerden getirilen hayvan, erzak ve mallar bölgenin ekonomik hareketliliğine işaret etmektedir. Ayrıca Tuna nehrinin iki yakası arasında yapılan ticari faaliyetlerden tahsil edilen vergiler, Yergöğü İskelesi'nin oldukça faal olduğunu göstermektedir. Bargir, yund, inek, öküz, giysi, şarap, tuz ve balık, ticareti yapılan ve vergiye konu olan mallar arasındadır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, *Bab-ı Asaî Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.d.)*, 4, 14, 21, 23, 24, 27, 35, 49, 52, 58, 62.

BOA, *İbnül Emin-Hariciye (İE.HR)*, 1/2.

BOA, *Tahrir Defteri (TD)*, 382, 439, 467, 775.

BOA, *Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Defterleri (TKGM.d.)*, 42.

BOA, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA.d.)*, 167, 724.

2. Kitaplar ve Makaleler

AKGÜNDÜZ, Ahmed, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 8/1. Kitap, İstanbul 1994.

BAKARDJIEVA, Teodora, YORDANOV, Stoyan, *Ruse. Prostranstvo I İstoriya* [Ruse. Region and History], Ruse 2001.

ÇOLAK, Kamil, "Ruşçuk ve Eflak Sınır Bölgesinde Eşkiyalık ve Asayiş Meselesi (1550-1600)", *Osmanlı İdaresinde Bir Balkan Şehri Rusçuk*, (ed.) Meral Bayrak Ferlibaş, İstanbul 2011, ss. 91-107.

DEMİR, Selçuk, *XVI. Yüzyılda Niğbolu Sancağı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet İnbaşı, Erzurum 2014.

MERYEM KAÇAN ERDOĞAN

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, III. Kitap, (hızl.) Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 1999.

Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635)*, Cilt III, (hızl.) Şevki Nezih Aykut, Ankara 2004.

HEPER, Yusuf, *Osmanlı Devleti ve Eflak-Boğdan İlişkileri (1574-1634)*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mustafa Murat Öntuğ, Uşak 2020.

———, “Tuna Yalılarında Mihai Viteazul Tehdidi (1598): Osmanlı-Romen Kaynakları Işığında Yeni Bir Değerlendirme”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt XVII, Sayı 68, 2020 ss. 889-900.

KAÇAN ERDOĞAN, Meryem, “Ruşçuk Kalesi”, *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu (11-13 Mayıs 2005)*, *Bildiriler Kitabı*, İstanbul 2005, ss. 425-438.

MAXİM, Mihai, “XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflâk-Buğdan’ın Osmanlı İmparatorluğu’na Karşı İktisadî ve Malî Mükellefiyetleri hakkında Bazı Düşünceler”, *VII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 25-29 Eylül 1970 Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt II, Ankara 1973, ss. 553-566.

———, “Yergögü”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt 43, İstanbul 2013, ss. 483-484.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*, Cilt II, (yay. hızl.) Faik Reşit Unat-Prof. Dr. Mehmed A. Köymen, Ankara 2014.

OĞUZOĞLU, Yusuf, “Dizdar”, *DİA*, Cilt 9, İstanbul 1994, ss. 480-481.

Podbrani Izvori za İstoriyata na Grad Ruse: Rusenskiya Kray (II-XIX V.) [Selected Bibliography on Ruse and the History of the Region of Ruse (II-XIXth Centuries)], (Sıstaviteli, StoyanYordanov-Teodora Bakardjieva), Ruse 1999.

SARĞIN, Yasemin, *Başlangıcından 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Alper Başer, Afyonkarahisar 2013.

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDİ, *Tarih-i Selânikî*, C. I (971-1003/1563-1595), C. II (1003-1008/1595-1600), (hzl.) Mehmet İpşirli, Ankara 1999.

SOLAK, Mehmet, *Erken Modern Dönemde Osmanlı Habsburg Sınır Savunma Sistemleri (1540-1664)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Serhat Küçük, Ankara 2015.

———, “Tuna Ötesi ve Yukarı Macaristan Bölgelerinde Osmanlı-Habsburg Sınır Çatışmaları (1567-1580)”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt XVI, Sayı 61, 2019, ss. 17-30.

Tevârih-i Âl-i Osmandan Aşıkpaşazâde Tarihi, İstanbul H. 1332.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560)*, Ankara 1993.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566)*, Özet ve İndeks, Ankara 1994.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, Özet-Transkripsiyon-İndeks, I, Ankara 1998.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572)*, Özet-Transkripsiyon-İndeks, I, Ankara 1996.

370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-ili Defteri (937/1530), [Dizin ve Tıpkıbasım], II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.

3. İnternet Kaynakları

<https://www.britannica.com/place/Giurgiu-Romania>, (28.03.2022).

MERYEM KAÇAN ERDOĞAN

Cetatea Giurgiu Delimitarea Monumentului Şi A Zonei De Protecție,
[http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/\\$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf](http://www.primariagiurgiu.ro/portal/giurgiu/primarie/portal.nsf/0/E104ED7D0A3EFB5EC22581B600272C5E/$FILE/2%20cetatea%20giurgiu.pdf),
(20.10.2021).

George V Grigore, “Cetatea lui Mircea cel Bătrân de la Giurgiu va fi amenajată
peisagistic”,
<http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batran%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, (15.10.2021).

<https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/3/C03001272.pdf>, ss. 411-412,
(15.03.2022).

<https://planiada.ro/destinatii/giurgiu/cetatea-giurgiu-450>, (25.10.2021).

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

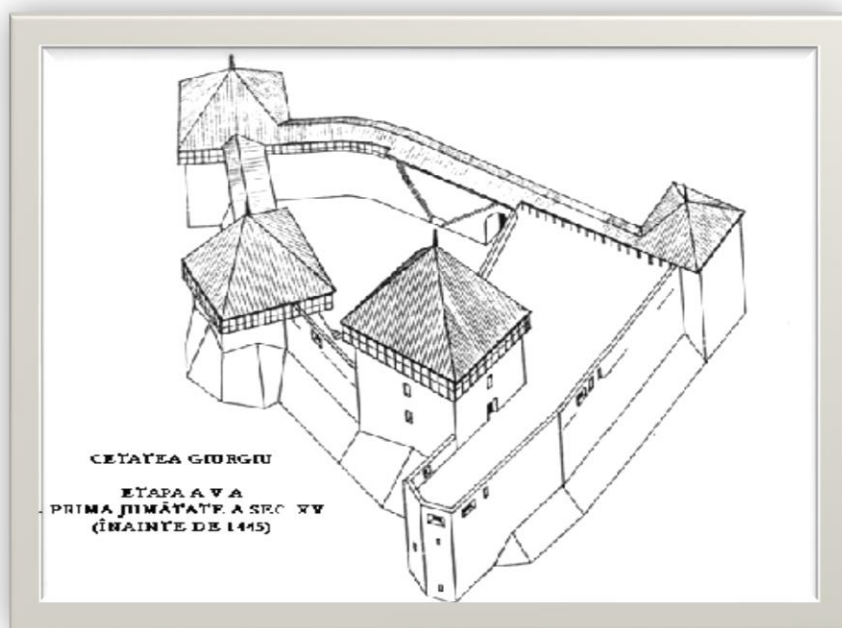
EKLER:

EK I: Yergöğü Kalesi'ndeki Mühimmat (1530)¹⁰⁷

Mühimmatın Cinsi	Sevb	Kıta	Kese	Kabza	Keylçe
Cebe-i cedid	50				
Cebe-i köhne	65				
Cebe-i amel-mande	32				
Cebe-i tahta	17				
Cebe-i Üngürüs	10				
Top-ı büzürk		16			
Prangı		15			
Şakalos		15			
Tüfenk				198	
Toğulga-ı Engürüs ve Eflâk		198			
Rişte-i ahen		1			
?		3			
Harbe		5			
Mısri		3?			
Tarak	11				
Kökünk (külünk)	7				
Küskü (Köseği)	17				
Mesamir-i mütenevvia	11.420				
Fındık-ı tüfenk	21.460				
Tirhâ-ı cedid	3.000				
Çengel maa zincir		7			
Pazu-ı ahen?	37				
Örs	1				
Kösre?	1				
Çivi-i ahen	15				
Meşale	4				
İy	7				
Zemberek-i köhne				13	
Zemberek-i cedid	10				
Keman-ı sahih				93	
Tir-i köhne	54				
Zeh-i keman?	75				
Kilid		2			
Top otu			51		
Şiş		1			
Erzen					249

¹⁰⁷ 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-ili Defteri (937/1530), II, s. 561.

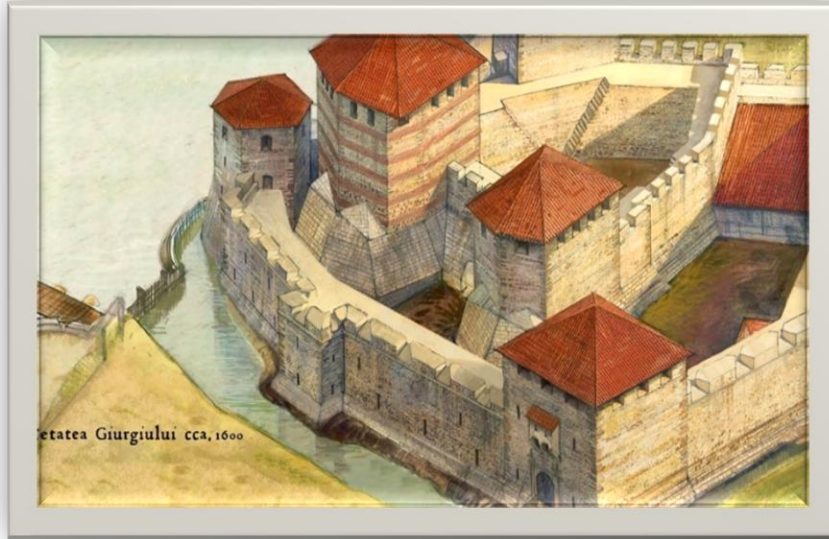
EK II: Yergöğü Kalesi (1445)¹⁰⁸

¹⁰⁸ <http://noidacii.ro/Nr.%20137,%202019/Cetate%20Mircea%20cel%20Batran%20-%20Giurgiu%20-%20202.pdf>, s. 7, (15.10.2021).

XVI. YÜZYILDA KUZEY SINIRINDA BİR OSMANLI KALESİ: YERGÖĞÜ

EK III: Yergöğü Kalesi (1600)¹⁰⁹

¹⁰⁹ <https://planiada.ro/destinatii/giurgiu/cetatea-giurgiu-450>, (25.10.2021).